

مذمت حقوق

دوره ۵ - شماره ۱۰ - بهار ۱۴۰۱

شماره چاپی: ۱۸۴۱ - ۳۷۸۳
شماره الکترونیکی: ۱۹۲۲ - ۳۷۸۳

- مسئولیت مدنی کارشناس رسمی دادگستری در حقوق ایران و فرانسه با تاکید بر رویه قضایی حسن بادی، سپیده راضی، محمد مهدی پور
- همدلی‌های سعدی شیرازی با آموزه‌های حقوق عمومی مدرن مجید نجارزاده هنجنی
- حمایت کیفری از حق بر محیط زیست شیما نادری، مجید مطلبی
- تبیین نقش جامعه مدنی در تحقق حقوق شهروندی فرزانه دشتی، عبدالکریم شاحیدر
- آثار افزایش سرمایه شرکت‌های سهامی در حقوق ایران و آمریکا افشین مجاهد
- چالش‌های قضایی مقابله با جرایم زیست محیطی در حقوق کیفری ایران اسماعیل کشکولیان، عباس شیخ الاسلامی
- رویکرد حقوق هوایی بین‌المللی نسبت به مسئولیت ناشی از نشر ویروس کرونا در حمل و نقل هوایی یگانه سادات صفوی
- آثار قراردادهای دولتی در حقوق ایران و انگلستان محمدرضا پورپور
- میانجیگری، نظام عدالت مشارکتی، نسل سوم نظام عدالت کیفری و حقوق اطراف دعوا صادق فتیلی، سید محمد صالحی
- ارزش و اعتبار نظریه کارشناسی در حقوق ایران و فرانسه سید جعفر هاشمی باجگانی، میثم سبحانی
- رویکرد سیاستگذاری‌های زیست محیطی در کاهش مخاطرات؛ راهبردها و رهیافت‌ها زهرا طلیعه علیا، داوود خرم دل
- قواعد فقهی کارا در مسئولیت اتلاف عمر اشخاص حمید سلیمانی، رحیمه عباسی بناری
- نقش نهادهای سازمان ملل متحد در پیشگیری از آلودگی‌های محیط زیستی ناشی از پسماندها به منزله امنیت زیست جهانی رستم علی اکبری، سید مهدی موسوی
- مبانی تصحیح قراردادهای غیرمعمود با تمسک به اطلاقات و عمومات شرعی سید علیرضا امین
- فناوری‌های نوین باروری-زیستی و حقوق کودک؛ درآمدی بر آینده کودکی در ایران مریم شعبان
- آسیب شناسی کیفرگذاری موجود در جرایم خانوادگی موضوع کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵؛ از تبیین آسیب‌ها تا ارائه راهکارها مهدی مقفری اناری، محمد امینی زاده، علی عارفی مسکونی
- مجرای اصل صحت در معاملات با تاکید بر امکان جریان آن در شبهات حکمیة مانده چینی ساز، امید محمدی، قاسم شعبانی
- پیرامون نظریه بطلان تحقیقات مقدماتی در فرآیند دادرسی کیفری ایران (با توجه به قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۰۴) مسعود فدائی دهچشمه، امیر سلیمانی، حمیرا طاهری
- تأملی بر قانون حاکم بر تعهدات قراردادی عقد بیمه در ایران و ایالات متحده آمریکا فرزاد گرمی کلمتی، حامد بابانی
- بررسی تأسیس بیلمنت در نظام حقوقی انگلستان، ایالات متحده آمریکا و تطبیق آن با نهاد امانت در حقوق ایران نسترن ارزانیان، مهساسادات نبوی
- معیار تفکیک جرم آدم‌ربایی از جرایم مشابه در نظام کیفری ایران احمدرضا امتحانی، جواد نادری عوج بغزی، علی پایدارفرد
- درآمدی بر اصول و موانع استرداد مجرمین در حقوق بین الملل رضا علی پناه
- آثار کرونا بر عدالت کیفری اطفال و نوجوانان با نگاهی به حقوق ایالات متحده آمریکا پیمان دولتخواه پاشاکی
- جلوه‌های تغییر در سیاست کیفری افتراقی جرائم نیروهای مسلح ایران و ایالات متحده آمریکا با روش کیفرزدانی و جرم زدایی پاسر شاکری، علیرضا صالحی، غلامحسین رضایی

Corona Virus Effects on Juvenile Delinquency with Respect to USA Law

آثار کرونا بر عدالت کیفری اطفال و نوجوانان با نگاهی به حقوق ایالات متحده آمریکا

Peyman Dolatkhah Pashaki

PhD Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

پیمان دولتخواه پاشاکی

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

peyman.d77@gmail.com

Abstract

With the advent of corona, various aspects of human life were transformed and affected and faced with serious challenges. One of the levels affected by corona is criminal justice, especially in the field of juvenile delinquency. The important effects of Corona on the issue of juvenile criminal justice are related to the rate of crime, the quality of prosecution and response to crimes, and the enforcement of legal guarantees for juveniles deprived of liberty in Iran and the United States of America. This article will try to answer the research questions by descriptive and analytical method and by using library resources and statistics published in the media or obtained from official sources by a researcher with a comparative study in the United States according to studies and measures taken in Iran and the United States, the conclusion is that reducing the rate of crimes committed during the corona in terms of crime rates, adopting a soft responding system, including mechanisms to reduce the criminal population, such as suspending criminal prosecution, criminal mediation, Suspension of punishment, community-based punishment in terms of the requirements of the accountability system, use of appropriate measures to ensure the health of prisoners, providing virtual connections for education and meeting with parents in terms of support for children and adolescents deprived of liberty with The intensity and variability of the variables in the two legal systems is one of the most important developments affecting the corona in the area in question in the field of criminal justice for children and adolescents in Iran and the United States.

Keywords: Corona, Juvenile Delinquency, Diversion, the Right to Health.

چکیده

با ظهور کرونا وجوه مختلف زندگی بشری دچار تحول و تحت تأثیر قرار گرفت و با چالش‌های جدی‌ای مواجه گردید. یکی از سطوح متأثر از کرونا، عدالت کیفری به‌ویژه در حوزه اطفال بزهکار است. آثار مهم کرونا بر مسئله عدالت کیفری اطفال مربوط به نرخ ارتکاب جرایم، کیفیت رسیدگی و پاسخ‌دهی به جرایم و اعمال ضمانت‌اجراهای قانونی بر اطفال بزهکار و حقوق و الزامات لازم‌الرعایه در رابطه با اطفال محروم از آزادی در دوران کرونا می‌شود؛ از این‌رو، این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال است که تأثیر ویروس کرونا بر نظام عدالت کیفری از حیث نرخ ارتکاب جرایم اطفال و نوجوانان، الزامات و بایسته‌های حاکم بر نظام پاسخ‌دهی و الزامات حمایتی از اطفال و نوجوانان محروم از آزادی در ایران و ایالات متحده آمریکا چگونه است؟ این مقاله با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و آمار و ارقام منتشر شده در رسانه‌ها و یا تحصیل شده از مراجع رسمی توسط پژوهشگر با مطالعه تطبیقی به کشور ایالات متحده آمریکا در صدد پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق بر خواهد آمد. با توجه به مطالعات صورت گرفته و اقدامات انجام شده در دو کشور ایران و ایالات متحده آمریکا این نتیجه مستفاد می‌شود که کاهش نرخ ارتکاب جرایم در دوران کرونا از حیث نرخ ارتکاب جرایم، اتخاذ نظام پاسخ‌دهی نرم از جمله سازوکارهای کاهش جمعیت کیفری نظیر تعلیق تعقیب دعوی کیفری، میانجیگری کیفری، تعلیق اجرای کیفر، مجازات جامعه مدار از حیث بایسته‌های حاکم بر نظام پاسخ‌دهی، استفاده از تدابیر مناسب جهت تأمین بهداشت و سلامت زندانیان، فراهم آوردن موجبات ارتباط‌های مجازی برای تحصیل و ملاقات با والدین از حیث الزامات حمایتی از اطفال و نوجوانان محروم از آزادی با شدت و حدت متغیر در دو نظام حقوقی از جمله مهم‌ترین تحولات متأثر از کرونا در قلمرو مورد بحث در حیطه عدالت کیفری اطفال و نوجوانان در ایران و ایالات متحده آمریکا است.

واژگان کلیدی: کرونا، عدالت کیفری اطفال، قضادایی، حق بر سلامت.

Received: 2022/03/16 - Review: 2022/04/19 - Accepted: 2022/05/29

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۱۶ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۱۹ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۲۹

ارجاع:

دولتخواه پاشاکی، پیمان؛ (۱۴۰۱)، آثار کرونا بر عدالت کیفری اطفال و نوجوانان با نگاهی به حقوق ایالات متحده امریکا، تمدن حقوقی، شماره ۱۰.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

شاید بتوان سال ۲۰۱۹ را متفاوت‌ترین سال در تمامی دوران حیات انسان معاصر دانست. سالی که به موجب شیوع ویروس کرونا، تمام وجوه زندگی بشری دستخوش تغییر و تحول اختیاری و یا الزامی قرار گرفت و محدودیت‌های متعددی بر سر راه اراده آزادانه شهروندان و حاکمان در طریقه زندگی کردن و حکمرانی ایجاد شد. در این دوران کشورهایی توانسته‌اند چالش‌های ایجاد شده پیشروی خود را به‌درستی مدیریت کنند که در گذشته از زیرساخت‌ها، برنامه‌ریزی‌های مدون و قوانینی کارآمدی بهره‌مند بودند و در عین حال نظام حاکمیتی آن‌ها به قدری چابک و مدبر بود که توانست خود را با وضعیت فعلی منطبق کرده و متناسب با نیازهای این دوران اضطراری امور حاکمیت‌گری خود را تنظیم نماید تا در عین مهار مناسب بیماری، از تعدی به حقوق و آزادی‌های شهروندان خودداری کنند و در عین حال به حمایت

۱- کروناویروس‌ها، عضوی از خانواده بزرگ ویروس‌ها و به‌طور دقیق‌تر، خانواده ویروسی کروناویروس هستند که از ویروس سرماخوردگی معمولی تا عامل بیماری‌های شدیدتری همچون سارس، مرس و کووید ۱۹ را شامل می‌شود. کروناویروس‌ها در دهه ۱۹۶۰ کشف شدند و مطالعه بر روی آن‌ها به‌طور مداوم تا اواسط دهه ۱۹۸۰ ادامه داشت. اندازه ژنوم ویروس‌های کرونا از بیست و شش تا سی و دو کیلو باز، یکی از بزرگ‌ترین ویروس‌های RNA، است. این ویروس‌ها به‌طور طبیعی در پستانداران و پرندگان شیوع پیدا می‌کنند، با این حال تاکنون هفت کروناویروس منتقل شده به انسان، کشف شده است. آخرین نوع آن‌ها، کروناویروس سندرم حاد تنفسی ۲ (SARS-CoV-2)، در دسامبر ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین با همه‌گیری در انسان شیوع پیدا کرد. این کروناویروس پس از مدت کوتاهی تبدیل به دنیاگیری شد و تمام جهان را درگیر کرد.

مضعف از شهروندان در معرض آسیب خود پردازند.

یکی از حوزه‌های اثرگذاری ویروس کرونا، در قلمرو اطفال و نوجوانان است. از مسائل مربوط به آموزش و پرورش، بهداشت و اوقات فراغت تا موضوعات مربوط به عدالت کیفری آن‌ها، طیف گسترده قلمرو تأثیرگذاری این ویروس بر اطفال و نوجوان بوده است.^۲ با این حال، این مقاله در صدد بررسی آثار ویروس کرونا بر عدالت کیفری اطفال و نوجوانان است. مسلماً این قلمرو خود از گستردگی وسیعی برخوردار است، از این رو، این مقاله ابتدا سؤال اصلی خود را که به دنبال پاسخ‌گویی به آن است را طرح می‌کند تا ضمن مشخص‌شدن محدوده تحقیق، در خط سیری منطقی و مدون بتوان سایه‌روشن‌هایی از تأثیر این ویروس بر وجوه مورد نظر این مقاله را ارائه دهد.

در این گذر، چالش‌ها و دغدغه‌های گوناگونی ذهن پژوهشگر را برای طرح سؤال تحقیق هدایت کرده است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها، کیفیت تأثیر ویروس کرونا بر نرخ ارتکاب جرم اطفال و نوجوانان، نحوه مواجهه نظام عدالت کیفری با اطفال و نوجوانان بزهکار، نیازهای این افراد محروم از آزادی یا در آستانه محرومیت از آزادی، الزامات ضروری در اتخاذ سیاست جنایی مناسب در رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان بزهکار، حمایت‌های ضروری در مواجهه با اطفال و نوجوانان محروم از آزادی و ظرفیت نظام حقوقی ایران در پاسخ‌دهی مناسب به چالش‌های یاد شده از جمله مهم‌ترین دغدغه و چالش‌های بر سر راه این مقاله است که منجر به طرح سؤال تحقیق به شرح آتی‌الذکر شده است.

با عنایت به مطالب یاد شده، این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال است که تأثیر ویروس کرونا بر نظام عدالت کیفری از حیث نرخ ارتکاب جرایم اطفال و نوجوانان، الزامات و بایسته‌های حاکم بر نظام پاسخ‌دهی و الزامات حمایتی از اطفال و نوجوانان محروم از آزادی در ایران و ایالات متحده امریکا چگونه است؟ کاهش نرخ ارتکاب جرایم اطفال و نوجوانان در دوران کرونا، استفاده از نظام پاسخ‌دهی نرم و حمایت حداکثری از حق بر سلامت و آزادی‌های اساسی اطفال و نوجوانان بزهکار به‌عنوان فرضیه این مقاله در نظر گرفته می‌شود. به‌هرروی پاسخ‌گویی به سؤال اشاره شده، خود دربردارنده چندین مسئله مهم خواهد بود؛ از ضرورت نیاز به نظام آماری منسجم و شفاف در رابطه با نرخ ورودی و خروجی اطفال و نوجوان بزهکار به نظام عدالت کیفری، نظریات جرم‌شناسانه پشتیبان ادعاهای مرتبط با جمعیت کیفری

۲- تا زمان نگارش این اثر در تاریخ نوزدهم اسفند ۱۴۰۰، حدود یکصد و سی و هشت هزار و پانصد و شصت و دو نفر متوفی مطابق آمار رسمی در ایران گزارش شده است.

در دوران کرونا و پس از آن، تا ضرورت ترسیم و تدوین الگوهای مناسب رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان، ضرورت وجود انعطاف‌پذیری در مقامات قضایی و تدوین به موقع قوانین و آیین‌نامه‌های مناسب در مواجهه با شرایط اضطراری.

این مقاله با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و آمار و ارقام منتشر شده در رسانه‌ها و یا تحصیل شده از مراجع رسمی توسط پژوهشگر در صدد پاسخ‌گویی به سؤال تحقیق بر خواهد آمد. بدیهی است که هر ادعا و گزاره‌ای نیاز به جهات توجیهی و مقوماتی برای اثبات خود دارد و تجربه کشورهای دیگر به‌ویژه کشورهای که در پژوهش‌های جرم‌شناسانه سابقه طولانی دارند و از نظام آماری قوی در تشریح اثرات پدیده‌های اورژانسی نظیر ویروس کرونا بر وجوه مختلف اجتماعی از جمله نرخ ارتکاب جرم و جمعیت کیفری اطفال و نوجوانان برخوردار هستند، می‌توانند کمک بسیاری در تقویت وثاقت ادعاهای مطرح شده توسط این مقاله به نگارنده داشته باشند؛ از این رو، پژوهشگر در کنار بررسی مسائل مورد بحث در حقوق ایران به وضعیت این موضوعات در نظام حقوقی ایالات متحده امریکا به‌عنوان نظامی پیشگام در موضوعات یاد شده، می‌پردازد.

با توجه به مطالب یاد شده، این مقاله در سه بند؛ ابتدا به بررسی تأثیر ویروس کرونا بر نرخ ارتکاب جرایم توسط اطفال و نوجوانان در دوران پیش از همه‌گیری و حین همه‌گیری می‌پردازد، در بند دوم به بررسی الزامات و بایسته‌های حاکم بر نظام پاسخ‌دهی به جرایم مرتبط با اطفال و نوجوانان در دوران کرونا و در بند سوم به بررسی الزامات حمایتی از اطفال و نوجوانان محروم از آزادی در دوران کرونا می‌پردازد.

۱- تأثیر ویروس کرونا بر نرخ ارتکاب جرایم توسط اطفال و نوجوانان در دوران پیش از همه‌گیری و حین همه‌گیری

۱-۱- پیش از همه‌گیری؛ یک نظام و جمعیت رو به کاهش

پیش‌بینی در مورد تأثیر فعلی و آتی کرونا بر نرخ ارتکاب جرایم توسط اطفال و نوجوانان و جمعیت کیفری آنان، مستلزم نگاهی کوتاه بر نرخ بزهکاری، الگوهای بزهکاری و عدالت کیفری اطفال و نوجوانان پیش از شیوع کرونا است.

در کشور ایران به دلیل امنیت مداری در بروز آمار و اطلاعات در زمینه‌های گوناگون از جمله نرخ جمعیت کیفری و جرایم ارتكابی اطفال بزهکار، ناگزیر هستیم که یا از ارائه آمار خودداری ورزیم یا با

تدقیق در اظهارات مقامات ذیصلاح، شمایی کلی از کیفیت جمعیت کیفری و نرخ جرایم ارتكابی آنان به دست آوریم. در یک اظهار نظر مربوط به سال ۱۳۹۷؛ یک سال و نیم پیش از ورود بیماری کرونا در ایران، رییس کل دادگاه‌های عمومی و انقلاب تهران اظهار داشت: «ورودی پرونده در مجتمع قضایی شهید فهمیده در شش ماهه نخست امسال نسبت به سال گذشته تقریباً پنجاه درصد کاهش داشته است؛ به عنوان نمونه در شش ماهه سال گذشته رانندگی بدون پروانه هفتصد و نود و دو مورد بوده که امسال به سیصد و پنجاه و سه مورد رسیده است. عباس پوریانی اظهار کرد: این مجتمع تنها مجتمع قضایی ویژه رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان است. طبق قانون تمام اعمال مجرمانه افراد زیر هجده سال در مجتمع قضایی ویژه رسیدگی به اعمال معارض با قانون اطفال و نوجوانان رسیدگی می‌شود که در تهران، مجتمع قضایی شهید فهمیده برای این منظور در نظر گرفته شده است که با حضور مشاوران دادگاه اطفال و نوجوانان، موضوع مواد «۲۹۸»^۳ و «۴۱۰»^۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و وکلای موضوع ماده «۳۴۷»^۵ و «۴۱۵»^۶ همین قانون و والدین و سایر اشخاص موضوع ماده «۴۱۳»^۷ قانون مزبور، اقدام به رسیدگی می‌کنند. او افزود: رانندگی بدون پروانه با سیصد و پنجاه و سه پرونده، بیشترین آمار و در صدر جرایم نوجوانان است؛

-
- ۳- ماده ۲۹۸: دادگاه اطفال و نوجوانان با حضور یک قاضی و یک مشاور تشکیل می‌شود. نظر مشاور، مشورتی است.
- ۴- ماده ۴۱۰: مشاوران دادگاه اطفال و نوجوانان از بین متخصصان علوم تربیتی، روان‌شناسی، جرم‌شناسی، مددکاری اجتماعی، دانشگاهیان و فرهنگیان آشنا به مسائل روان‌شناختی و تربیتی کودکان و نوجوانان اعم از شاغل و بازنشسته انتخاب می‌شوند.
- ۵- ماده ۳۴۷: متهم می‌تواند تا پایان اولین جلسه رسیدگی از دادگاه تقاضا کند و کیلی برای او تعیین شود. دادگاه در صورت احراز عدم تمکن متقاضی، از بین وکلای حوزه قضایی و در صورت عدم امکان از نزدیک‌ترین حوزه قضایی، برای متهم، وکیل تعیین می‌نماید. در صورتی که وکیل درخواست حق الوکاله کند، دادگاه حق الوکاله او را متناسب با اقدامات انجام شده، تعیین می‌کند که در هر حال میزان حق الوکاله نباید از تعرفه قانونی تجاوز کند. حق الوکاله از محل اعتبارات قوه قضاییه پرداخت می‌شود.
- ۶- ماده ۴۱۵: در جرائمی که رسیدگی به آن‌ها در صلاحیت دادگاه کیفری یک است یا جرائمی که مستلزم پرداخت دیه یا ازش بیش از خمس دیه کامل است و در جرائم تعزیری درجه شش و بالاتر، دادسرا و یا دادگاه اطفال و نوجوانان به ولی یا سرپرست قانونی متهم ابلاغ می‌نماید که برای او وکیل تعیین کند. در صورت عدم تعیین وکیل یا عدم حضور وکیل بدون اعلام عذر موجه، در مرجع قضایی برای متهم وکیل تعیین می‌شود. در جرائم تعزیری درجه هفت و هشت، ولی یا سرپرست قانونی طفل یا نوجوان می‌تواند خود از وی دفاع و یا وکیل تعیین نماید. نوجوان نیز می‌تواند از خود دفاع کند.
- ۷- ماده ۴۱۳: در دادگاه اطفال و نوجوانان، والدین، اولیاء یا سرپرست طفل و نوجوان، وکیل مدافع، شاک، اشخاصی که نظر آنان در تحقیقات مقدماتی جلب شده، شهود، مطلعان و مددکار اجتماعی سازمان بهزیستی حاضر می‌شوند. حضور اشخاص دیگر در جلسه رسیدگی با موافقت دادگاه بلامانع است.

همچنین ضرب و جرح عمدی با سیصد و سی و پنج مورد، سرقت مستوجب تعزیر دویست و هشتاد و نه مورد و ایراد صدمات بدنی غیر عمدی ناشی از بی احتیاطی در امر رانندگی نود و چهار مورد و توهین به اشخاص هفتاد و شش مورد بوده است.^۸

در تحلیل عوامل مؤثر در کاهش نرخ جرایم اطفال بزهکار می‌توان به تأثیر اقدامات تربیتی، برخوردهای قاطعانه مراجع انتظامی و قضایی با کانون‌های تولید جرم، افزایش دانش و آگاهی نوجوانان که مهارت‌های لازم را به نوجوانان به منظور مراقبت از خطرات احتمالی آموزش می‌دهند، سیستم آموزش و پرورش و کلاس‌های آموزشی که برای معلمان و مدیران برگزار شده است و شناخت دوران نوجوانی از طریق انجمن‌های اولیاء و مربیان به والدین و همچنین بهبود وضعیت اقتصادی در این دوران، اشاره نمود و به نظر می‌رسد به‌رغم فقدان آمار دقیق در این حفره یک سال و نیمه از آمار ارائه شده تا شیوع کرونا، با افزایش نرخ جرایم به دلیل سخت‌شدن شرایط اقتصادی مواجه شده باشیم به‌ویژه اینکه در تحلیل متداول‌ترین جرایم ارتكابی توسط اطفال بزهکار بنا بر اظهارات مقامات رسمی؛ جرایم خیابانی از جمله سرقت در صدر جرایم ارتكابی^۹ قرار دارند که رابطه مستقیمی با وضعیت اقتصادی افراد دارد.

در کشور ایالات متحده آمریکا وضعیت به گونه دیگری است و دسترسی ما به آمار با سهولت بیشتری مواجه است، با مطالعه در آثار نگارش یافته در حوزه بزهکاری اطفال در می‌یابیم که حتی پیش از همه‌گیری، روند جرایم نوجوانان به پایین‌ترین میزان تاریخی خود رسیده بود (feld, 2017, 78). اصلاحات اساسی ایالات محور نظام عدالت کیفری اطفال در کاهش نرخ تخمینی بزهکاری اطفال توسط مقامات رسمی که نشان‌دهنده کاهش گسترده تعداد جوانان در تمام مراحل دادرسی کیفری می‌شود، تبلور یافته است (Hockenberry, 2018, 10). این اصلاحات شامل کاهش به‌کارگیری جوانان در خارج از خانه (تأکید بر ضمانت‌اجراهای حضور در خانه)، درعین حال فراهم کردن خدمات جامعه بنیان برنامه‌های گوناگون (lane, 2018, 290) و اطمینان از دریافت ضمانت‌اجراهای گوناگون جامعه بنیان برای درصد عظیمی از جوانان می‌شود (Hockenberry, 2018, 10).

شواهد نشان از کاهش مستمر بازداشت نوجوانان می‌دهد به‌طوری‌که هفتاد و چهار درصد کمتر از دو دهه قبل است (OJJDP, 2019a). غالباً به‌عنوان آخرین راه‌حل، مأموران اجرای قانون، جوانان را دستگیر

8- <https://www.eghtesadonline.com/n/1VX3>

9- <https://www.mashregnews.ir/news/571567/10>

و به دادگاه‌های اطفال ارجاع می‌دهند، باین‌وجود فرصت‌هایی برای اخطارهای غیررسمی^{۱۰} یا هدایت به خدمات جامعه بنیان^{۱۱} وجود دارد. مشابه مأموران اجرای قانون، تصمیمات دادگاه‌ها برای رسیدگی به پرونده‌ها به صورت غیررسمی یا رسمی می‌تواند بر محصورشدن جوانان در نظام عدالت کیفری تأثیر بگذارد. از سال ۲۰۱۸، دادگاه‌های اطفال و نوجوانان چهل و سه درصد پرونده‌ها را به جای ورود بیشتر جوانان به مراحل دادرسی، به سمت خدمات جامعه بنیان هدایت نموده‌اند (OJJDP, 2020a).

۲-۱- در میانه همه‌گیری: بزهکاری اطفال و نوجوانان در دوران کرونا

تلاش‌ها برای کاهش مبتلایان کرونا، منجر به مصوباتی شد که تا حد زیادی روی برنامه‌های روزمره همه افراد جامعه تأثیر گذاشته است. فعالیت‌های غیرضروری خارج از منزل، متوقف شد. مدارس تا زمان نامعلومی تعطیل شدند و اکثر کلاس‌های درس مجازی شدند و محدودیت‌های زیادی بر رفت‌وآمد شهروندان در این دوران وارد شد. پیش‌بینی می‌شود که این فرمان‌ها مربوط به بیماری همه‌گیر، مانند اقامت در خانه و دستورهای رعایت فاصله اجتماعی، منجر به کاهش نرخ بزهکاری نوجوانان شده است. اقدامات ایمنی مربوط به کرونا هم‌زمان با افزایش نظارت از طریق نظارت توأم و بدون مداخله مراقبان، ارتباط با همسالان و فرصت‌های ارتکاب جرم را کاهش می‌دهد. هریک از این عوامل یاد شده به صورت تجربی پشتیبانی می‌شوند و احتمال بزهکاری را تحت تأثیر قرار می‌دهند و ریشه در نظریه‌های جرم‌شناسانه جریان اصلی مانند فعالیت‌های روزمره (Gottfredson & Hirschi, 1990) و کنترل اجتماعی (Hirschi, 1969) دارند.

شاید قابل پیش‌بینی‌ترین نظریات مؤثر در میزان بزهکاری نوجوانان، مربوط به روابط اجتماعی و فرصت‌های رفتار بزهکارانه طی دوران کرونا باشد. بزهکاری نوجوانان اغلب توسط گروه‌های کمی از افراد همفکر انجام می‌شود (Gottfredson & Hirschi, 1990) و (Haynie & Osgood, 2005) و (Warr, 2002) و (Reiss Jr., 1988) قرار گرفتن در معرض همتایان بزهکار به‌عنوان یک عامل اصلی خطر محسوب می‌شود (Pratt et al, 2010).

تعطیلات مدارس در سطح کشور برای تحصیلات ابتدایی و متوسطه به‌طور مستقیم بر مقدار زمان و قرارگیری جوانان در کنار یکدیگر تأثیر گذاشته است. به همین ترتیب، فرمان ماندن در خانه، معاشرت‌های بسیاری از کودکان و نوجوانان را محدود به افرادی کرده است که در همسایگی آن‌ها حضور دارند. عدم

10- Informal Warnings

11- Community-Based Services

پذیرش این قبیل معاشرت‌ها چه به صورت ساختاریافته (برای مثال؛ مدرسه) یا گذراندن وقت به صورت غیرساختارمند (برای مثال؛ اوقات فراغت) با همسالان (Hawdon, 1996) و (Haynie & Osgood, 2005) و (Hoeben et al, 2016)) به نظر در کاهش تمایل به بزهکاری مؤثر خواهد بود. بدون وجود همسالان برای انجام فعالیت‌ها، انگیزه‌های وضعی و شاید فرصت پیوستن در رفتارهای ضداجتماعی محدود خواهد بود. فراتر از تأثیر این محدودیت‌های اجتماعی و زمان سپری شده با همسالان، تعطیلی کسب‌وکارها؛ مشخصاً مغازه‌های خرده‌فروشی، به‌علاوه تعداد کمتر عابران پیاده، موجب محدودشدن فرصت‌های ارتکاب جرایمی مانند سرقت مقرون به زور، سرقت به تبع ورود به ملک دیگری و سرقت ساده می‌شود. تئوری فعالیت‌های روزمره (Cohen & Felson, 1979) پیشنهاد می‌دهد که بدون قربانیان در دسترس در فضاهای عمومی، حتی یک بزهکار بانگیزه هم یافتن فرصت برای ارتکاب جرم را همراه با چالش می‌داند. با توجه به وجود فرصت‌های کمتر برای ارتکاب جرایم سطح پایین خیابانی که جوانان اغلب درگیر آن‌ها هستند، پیش‌بینی می‌شود که بزهکاری جوانان به میزانی بیشتری کاهش یابد.

سرانجام، نظریه‌های کنترل اجتماعی (Hirschi, 1969) نشان می‌دهد که سرپرستی و نظارت والدین از عوامل اصلی حفاظتی در برابر بزهکاری کودکان محسوب می‌شود (Liu & Miller, 2020, 7). تعطیلی مدارس همراه با مراقبانی که ممکن است در خانه مشغول به کار باشند، از کار مرخص شده‌اند و یا اخیراً در نتیجه کرونا بیکار شده‌اند، بر این موضوع دلالت دارد که جوانان تحت نظارت بیشتری توسط بزرگسالان قرار گرفته‌اند. درست مانند جوانان، بسیاری از مراقبان نیز در نقاطی از خانه یا در نزدیکی خانه خود هستند. حتی کارگران مشغول به کار که فعالیت آن‌ها لازم است، مشمول دستورات محدودیت آفرین در خارج از محل کار خود هستند. دستورات محدودیت ساز نظیر؛ اقامت در خانه، احتمال آگاهی مراقبان از رفت‌وآمدها و فعالیت‌های جوانان را افزایش مضاعفی خواهد داد.

به‌طور خلاصه، اندیشمندان^{۱۲} دریافته‌اند که تلاقی حضور همسالان، نظارت ضعیف و استفاده نامحدود از زمان، احتمال ارتکاب بزهکاری را بسیار افزایش خواهد داد. تدابیر کاهش کرونا، بر هرکدام از این مؤلفه‌ها تأثیر می‌گذارد و به همین موازات موجب کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم و افزایش مراقبت‌ها

12- Osgood, D. W. , Anderson, A. L. , & Shaffer, J. N. (2005). Unstructured leisure in the after-school hours. In J. L. Mahoney, R. W. Larson, & J. S. Eccles (Eds.) , organized activities as contexts of development: Extracurricular activities, after-school and community programs (pp. 45–64). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

می‌شود. در مجموع، محدودیت‌ها در فرصت و افزایش نظارت در اوج بیماری همه‌گیری، احتمالاً به کاهش عمده آمار رسمی جرم کمک کرده است (Dazio et al., 2020).

متأسفانه در مورد نرخ کاهش جرایم در ایران آمار دقیقی در دسترس نیست اما در یک اظهارنظر قوه قضاییه اعلام کرده از اواسط اسفند سال ۱۳۹۸ تا پایان فروردین ۱۳۹۹ با وجود آزادی و نیز به مرخصی رفتن ده‌ها هزار زندانی، آمار سرقت‌ها به شدت پایین آمده، با عنایت به این نقل قول می‌توان انتظار داشت که تحلیل‌های یاد شده در بالا می‌تواند به صحت ادعای کاهش جرایم در دوران کرونا صحه بگذارد، در رابطه با افزایش وثاقت در مورد این تحلیل می‌توان به آمار بزهکاری اطفال در ایالات متحده آمریکا توجه داشت که گزارش‌های رسمی نشان می‌دهند که محصورشدن افراد در خانه در واکنش به شیوع کرونا، باعث کاهش چشمگیر در سطوح جرایم اشخاص علیه اشخاص شده است و به صورت دقیق‌تر مطابق یک پژوهش نرخ جرایم ارتكابی در دوران کرونا در بیست و پنج شهر بزرگ ایالات متحده آمریکا با کاهش بیست و سه درصدی نسبت به پنج سال اخیر همراه بوده است (Abrams, 2020, 29).

۲- الزامات و بایسته‌های حاکم بر نظام پاسخ‌دهی به جرایم مرتبط با اطفال و نوجوان در دوران کرونا

بسیاری از اندیشمندان همواره بر این موضوع تأکید داشته‌اند که غایت هنر یک سیاست جنایی مطلوب، کنترل نرخ بزهکاری در چهارچوبی معین و سعی در کاهش آن تا حد امکان است و از بین رفتن آن امری غیرممکن است و به اصطلاح مانند بیماری، آلودگی هوا و سایر پدیده‌ها که به قدری از آن در هر جامعه وجود دارد، بزهکاری همواره در جوامع وجود داشته است، به‌رغم کاهش نرخ ارتكاب جرایم اطفال در دوران کرونا، همواره دسته‌ای از این اطفال با انگیزه‌ها و دلایل گوناگون مرتکب جرایم مختلف می‌شوند، از تلاش‌ها برای رفع نیازهای اولیه به موجب سرقت و ورود غیرمجاز به ملک دیگری تا جرایم رایانه‌ای. به‌هرروی، با عنایت به وضعیت ویژه این دوران، باید در تدوین سیاست جنایی مطلوب در جهت رسیدگی به جرایم این دسته از بزهکاران به دو عنصر مهم توجه ویژه داشت نخست آن که هدف غایی در تعامل با اطفال بزهکار، اصلاح و بازپروری آنان است و تحمیل زندان به آنان باید آخرین راه‌حل اتخاذی و به صورت استثنایی باشد و دوم آن که این افراد بیش از برخورد قاطعانه کیفری و پاسخ‌گویی و استخفاف، نیاز به حمایت دارند، از این‌رو، پیش از تبیین الزامات و بایسته‌های حاکم بر نظام پاسخ‌دهی به جرایم مرتبط با اطفال و نوجوان در دوران کرونا، ضروری است به این سؤال پاسخ داده شود که کدام الگو یا الگوهای پاسخ‌دهی به جرایم اطفال بزهکار باید مدنظر دستگاه عدالت کیفری قرار گیرد.

۱-۲- ترسیم الگوهای مطلوب پاسخ‌دهی به جرایم اطفال بزهکار در دوران کرونا

عدالت کیفری اطفال و نوجوانان یکی از حوزه‌هایی است که همواره محل مناقشه سیاست‌گذاران در انتخاب برنامه‌ها و سیاست‌های منطقی قرار دارد. دغدغه آنان برای کاهش تکرار جرم اطفال و نوجوانان بزهکار تحت تأثیر جریان‌های مختلف موجب شکل‌گیری الگوهای متفاوتی شده است که الگوهای رفاهی، ترمیمی، حداقل‌گرایی کیفری، عدالت کیفری و مدیریت ریسک از بارزترین آن هستند.

طبقه‌بندی الگوهای پاسخ‌دهی به بزهکاری اطفال، این امکان را نیز فراهم می‌آورد که ضمن ارزیابی دقیق‌تر آثار و نتایج آن‌ها، به بررسی مدل یا الگوی استفاده شده در نظام سیاست‌گذاری جنایی ملی نیز پرداخته شود و آثار و نتایج آن تحلیل گردد. بی‌تردید ظهور و بروز الگوهای متفاوت پاسخ‌دهی به بزهکاری اطفال در دوره‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی در جامعه‌ای خاص، صرف‌نظر از تفاوت ماهیت، مؤلفه‌ها و عناصر بزهکاری اطفال در دوره‌های مذکور، تحت تأثیر همان شرایط فراگیر سیاسی، اقتصادی و غیره است.

پاسخ‌های نظام عدالت کیفری به یک اعتبار بر مبنای سزادهی استوار است. الگوی سزادهی با رویکردی گذشته‌نگر و صرفاً با تمرکز بر رفتار مجرمانه به کیفردهی بزهکار می‌پردازد. در پرتو این رویکرد برای برقراری امنیت و برگرداندن وضع به شکل گذشته باید بزهکار را مجازات کرد؛ بدون توجه به این نکته که آیا کیفردهی برای جامعه منفعتی در پی دارد یا خیر (Regoli, 2008, 315). در برابر، برخی از الگوها با رویکردی آینده‌نگر و توجه به وضعیت فردی و محیطی بزهکار در زمینه پاسخ‌دهی گام بر می‌دارند. مطابق این الگوها پاسخ‌های نظام عدالت کیفری باید سودمند باشند، تا از این رهگذر جامعه نفع ببرد. در واقع در پرتو این الگوها، آنچه اهمیت دارد آینده بزهکار است و نظام عدالت کیفری باید در این راستا حرکت کند. بازدارندگی، توان‌گیری و بازپروری از مهم‌ترین این الگوها به شمار می‌روند (Sigel, 2008, 417).

در این میان امروزه تأکید مضاعف و اولویت بیشتری بر رویکرد بازپرورانه در مواجهه با جرایم اطفال در مقایسه با سایر رویکردها می‌شود که به موجب آن هدف نظام عدالت کیفری را بازسازی کردن مجرمان می‌پندارد. اصلاح و درمان بزهکاران، دربرگیرنده مجموعه تدابیر نظام عدالت کیفری است که با واقع‌گرایی و توجه به وضعیت فردی و محیطی بزهکاران، به دنبال اصلاح آنان و پیشگیری از تکرار بزهکاری است (نیازپور، ۱۳۸۹، ۵۷). اندیشه بازپروری بر این موضوع تأکید دارد که نوجوانان از نظر

ویژگی‌های شناختی و احساسی متفاوت از بزرگسالان‌اند و بنابراین شایسته فرصتی دوباره برای بازگشت به اجتماع هستند؛ بنابراین از آن جایی که هدف اصلی در تعامل با جرایم ارتكابی اطفال بزهکار تأکید بر بازپروری، اصلاح و درمان و بارپذیری کودک در اجتماع است و اهمیت این موضوع در دوران کرونا دوچندان حس می‌شود؛ بنابراین باید الگوهایی مدنظر سیاست جنایی اتخاذی در این دوران قرار گیرد که حداکثر تأکید بر این اهداف را داشته باشد. از این‌رو؛ الگوهای مورد پیشنهادی نگارنده؛ الگوهای رفاهی، ترمیمی و حداقل‌گرایی کیفری است که در ادامه به تشریح مختصر آنان در پرتو بزهکاری اطفال پرداخته می‌شود تا به موجب آگاهی به آنان، الزامات مورد تأکید این مقاله برای رسیدگی به بزهکاری اطفال و همچنین حمایت از کودکان محروم از آزادی از منظر مبانی نظری و تجربه محوری که عبارت است از کاربست رویه‌ها یا سیاست‌هایی که براساس نتایج ارزیابی‌های با اعتبار علمی بالا، در دستیابی به اهداف تعیین شده موفق بوده‌اند (Petrosino et al, 2001, 15-16)، توجیه شوند.

۱-۲-۱- الگوی رفاه

رفاه‌گرایی کیفری، رویکردی علت‌شناسانه نسبت به بزهکار و بزهکاری دارد. در این رویکرد، بزهکاری ناشی از انواع عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و غیره است که فرد در انتخاب و مواجهه با آن‌ها هیچ اختیاری ندارد و بنابراین نمی‌تواند در مقابل نتایج ناگوار و ناخوشایند آن از جمله بزهکاری، به‌تهدایی مسئول باشد. در این رویکرد، گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه به‌ویژه اطفال نه‌تنها در مقابل عوامل جرم‌زا، بلکه حتی در نتیجه بزهکاری باید حمایت خاص شوند و از آسیب‌دیدگی بیشتر آن‌ها در جامعه و یا نظام عدالت کیفری جلوگیری شود؛ از این‌رو، وظیفه نظام عدالت کیفری اطفال در درجه نخست توجه به نیازها و مصالح عالی‌آنهاست نه اجرای مجازات و پاسخ حقوقی صرف به عمل مجرمانه (غلامی، ۱۳۹۲، ۹۳-۹۴).

۱-۲-۲- الگوی ترمیمی

عدالت ترمیمی در پی احقاق حقوق بزه‌دیده و ایجاد زمینه مشارکت فعال وی و جامعه در فرایند اجرای عدالت است و به جای مجازات بزهکار، بر حل‌وفصل مشکلات ناشی از جرم و مسئولیت‌پذیرکردن بزهکار تأکید دارد. در واقع، در این فرایند جرم، اقدامی علیه فرد دیگر یا اجتماع تلقی می‌شود نه اقدامی علیه دولت. در مورد کودکان و نوجوانان به دنبال جایگزین کردن آن با نظام عدالت کیفری است (رجبی و مهرا، ۱۳۹۶، ۸۷).

یکی از موضوعات مهم و مورد توجه در رویکرد عدالت ترمیمی، پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری فرد بزه‌کار است. در این رویکرد، این نکته بسیار حائز اهمیت تلقی می‌شود که نوجوان بزه‌کار از نتایج عمل مجرمانه خود به‌ویژه خسارت‌های روانی عاطفی که ایجاد کرده است، مطلع می‌شود و در صدد رفع آن بر می‌آید. بزه‌دیده نیز از انگیزه عمل بزه‌کار و تحول فکری وی بعد از جرم آگاهی پیدا می‌کند و بدین ترتیب، طرفین، حقایق را فارغ از فشار و الزام عدالت کیفری و عواقب آن بیان می‌کنند و با رسیدن به راه‌حل مرضی‌الطرفین، در واقع با هم آشتی می‌کنند. این مصالحه و سازش در نهایت، زمینه ندامت و اصلاح بزه‌کار و بازپذیری اجتماعی او را مساعد می‌کند و بدین ترتیب می‌تواند از تکرار جرم نیز پیشگیری کند (سماواتی، ۱۳۸۵، ۱۰۶-۱۰۷).

۳-۱-۲- الگوی حداقل‌گرایی کیفری

اصل حداقل‌مداخله، متضمن توسل به حقوق کیفری به‌عنوان آخرین وسیله و در حداقل موارد ضروری است. رعایت نشدن مفاد این اصل، باعث تورم حقوق کیفری در ابعاد جرم‌انگاری و کیفرگذاری می‌شود. رعایت اصل حداقل‌بودن حقوق کیفری، زمینه‌توسل به نهادهای اصلاحی تربیتی و نیز دیگر ابزارهای اجتماعی‌سازی شهروندان را فراهم خواهد نمود. التزام به اصل حداقل‌مداخله کیفری به‌ویژه در قلمرو عدالت کیفری اطفال آثار مهم ذیل را در بر دارد (غلامی، ۱۳۹۲، ۹۷).

اول- کاهش توسل به جرم‌انگاری به‌ویژه دربارهٔ اعمالی که ارزش جرم‌انگاری کافی را ندارند و مجازات کمی را در پی دارند.

دوم- توسل حداقلی به کیفر به‌ویژه نسبت به اطفال و نوجوانان بزه‌کار و جایگزین ساختن پاسخ‌های کیفری با پاسخ‌های مدنی، اداری و غیره با هدف کاهش درگیری کیفری مرتکبان اقدامات غیرقانونی با مراجع جزایی.

سوم- توسعه قلمرو جایگزین‌های تعقیب کیفری و افزایش اختیارات مراجع ذی‌ربط از جمله پلیس و دادسرا در این باره، به ترتیبی که مراجع مذکور بتوانند توسل به تعقیب کیفری را در قالب طیفی از اقدامات متنوع، مدنظر بگیرند و آن را آخرین و متناسب‌ترین اقدام خود قرار دهند.

چهارم- پرهیز از توسل به تدابیر سالب آزادی چه در مرحلهٔ پیش از رسیدگی کیفری و محکومیت به مجازات و چه پس از احراز مجرمیت و گزینش پاسخ کیفری.

پنجم- استفاده از حداکثر ظرفیت‌های اجتماعی در پاسخ به بزه ارتكابی اطفال، از جمله استفاده از

پاسخ‌های جامعه‌محور، بی‌آن که فضای زیست اجتماعی به فضای زیست کیفری تبدیل شود. ششم - توسعه امکان مداخله‌ها و رسیدگی‌های غیررسمی، با استفاده مناسب از نهادهای اجتماعی از قبیل خانواده، مدارس، مراجع مذهبی، آموزشی، تفریحی، ورزشی و...

۲-۲-۲- الفاگرایی به‌مثابه محور پاسخ‌دهی به جرایم اطفال و نوجوان در دوران کرونا

به صورت بنیادین یکی از جلوه‌های مسلم اتخاذ سیاست جنایی افتراقی در حقوق کیفری، در رابطه با اطفال بزهکار مطرح می‌شود که در آن قائل به واکنش متفاوتی در قبال جرایم و یا مجرمان متفاوت هستیم. علاوه بر آن که در دوران کرونا ضروری است که عمده تلاش نظام عدالت کیفری بر حفظ سلامت مطلق متهمان تمرکز داشته باشد، این ضرورت در رابطه با اطفال بزهکار اهمیت مضاعفی می‌یابد. از آنجاکه وضعیت فعلی بیماری طبق پیش‌بینی‌ها تا دو سال آینده به حالت عادی اعاده می‌شود، ضروری است که از ظرفیت قوانین موجود، تدوین آیین‌نامه و وضع قانون جدید در جهت مدیریت جرایم اطفال و نوجوانان با تأکید بر نیل به اهداف یاد شده در پاسخ به جرایم آن‌ها؛ بازپروری، اصلاح و درمان و بازپذیری در اجتماع، در کنار حفظ سلامت آنان، سیاست جنایی افتراقی مطلوبی را طراحی نمود. متأثر از اهداف یاد شده تمرکز بر الفاگرایی در معنای عام آن که مشتمل بر قضا‌دایی، کیفر‌دایی و جرم‌زدایی می‌شود و به‌ویژه تمرکز بر دو مورد نخست می‌تواند در عین تحقق اهداف یاد شده هرچند ظاهراً با درصد موفقیت کمتر، منجر به حفظ سلامت و امنیت روانی و جسمانی اطفال و نوجوانان و خانواده‌های ایشان بشود. هدف الفاگرایی، سبک کردن بار نظام کیفری و توزیع آن میان نظام‌های حقوقی دیگر همچون حقوق مدنی، حقوق اداری، حقوق انضباطی و غیره است (رایجیان، ۱۳۸۱، ۹۴) و ضرورت توجه به این مهم به‌ویژه در دوران کرونا به‌شدت احساس می‌شود. از این‌رو در ادامه به بررسی الزامات و بایسته‌های حاکم بر دادرسی جرایم مرتبط با اطفال و نوجوان در دوران کرونا پرداخته می‌شود.

۱-۲-۲- استفاده از تدابیر کیفرزدا

کیفرزدایی یکی از راهکارهای کاهش مداخله کیفری است که با حفظ وصف مجرمانه، تغییر وصف یک جرم از جنایت به جنحه را ممکن می‌شود و افزون بر آن، تبدیل مجازات به پاسخ‌های غیرکیفری یا پاسخ‌های کیفری خفیف‌تر مانند جانشین‌های زندان نیز در این مفهوم می‌گنجد (محمودی جانکی، ۱۳۸۷، ۳۲۴). به تعبیری دیگر کیفرزدایی عبارت است از تدابیری که پس از احراز مجرمیت مرتکب، در سامانه

زدایش کیفری صورت می‌پذیرد، تدابیری که به‌طور مستقیم به کاهش، تعدیل و معافیت از کیفر منجر می‌شوند (صادقی، ۱۳۹۸، ۱۵). در فرض پابندی به تعریف یاد شده؛ استفاده از تدابیری نظیر؛ معافیت از کیفر، تعویق صدور حکم و تعلیق مجازات، نظام نیمه آزادی، مجازات جایگزین حبس و نهاد توبه از جمله تدابیر کیفرزدایانه‌ای است که باید در دوران کرونا در رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان مدنظر مقام قضایی قرار بگیرد. متأسفانه آمار دقیقی از میزان اعمال نهادهای یاد شده در دوران کرونا برای جرایم اطفال و نوجوانان در دسترس نیست.

۲-۲-۲- استفاده از تدابیر قضازدا

قضازدایی عبارت است از استفاده مقامات تعقیب جرم، از جانشین‌های کلاسیک در تعقیب و محاکمه جرایم. اثر چنین روشی خارج کردن فرد مظنون از فرایند رسیدگی قضایی کیفری بوده و ممکن است در هر مرحله‌ای از جریان رسیدگی صورت پذیرد (نجفی ابرندآبادی و هاشم بیگی، ۱۳۹۷، ۱۳۷). در این فرایند، هدف متصدیان سیاست جنایی پرهیز از درگیر شدن مرتکبان در فرایند عدالت کیفری یا در صورت ورود به این فرایند، جلوگیری از ادامه مسیر آنان با اتخاذ تدابیر ویژه است؛ بنابراین استفاده از تدابیری نظیر ترک تعقیب، بایگانی پرونده، ارجاع پرونده به میانجیگری، تعلیق تعقیب و عدم الزام به حضور طفل در جلسات رسیدگی از جمله تدابیر قضازدایانه‌ای است که باید در دوران کرونا در رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان مدنظر مقام قضایی قرار بگیرد.

متأسفانه در ایران آمار دقیقی در رابطه با تدابیر کیفرزدا و قضازدا در رابطه با بزهکاری اطفال در دسترس نیست و آنچه در دسترس است آمارهای ناقص و کلی است. برای مثال در استان اصفهان در سال ۱۳۹۹ بالغ بر یک‌هزار و چهارصد و دو پرونده حکم به مجازات جایگزین حبس صادر شده است یا سی و هشت مورد حکم آزادی الکترونیکی صادر شده است که قابل تصور است با توجه به اهمیت موضوع حمایت از اطفال بزهکار و کم‌اهمیت بودن جرایم ارتكابی آنان بخش قابل توجهی از این آمار متعلق به اطفال و نوجوانان بزهکار باشد.^{۱۳} همچنین در فروردین سال ۱۴۰۰، سخنگوی دستگاه قضا از صدور حدود یکصد و شصت هزار حکم جایگزین مجازات حبس در سال ۱۳۹۹ خبر داد که با رشد بیست و نه درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ همراه بوده است.^{۱۴}

13- mehrnews.com/xSRx2

14- <https://www.iribnews.ir/fa/news/3074531/>

به‌هرروی به نظر می‌رسد حداقل در سیاست‌گذاری‌های مقامات قضایی استفاده از این تدابیر در دستورکار بوده است چراکه بخشنامه فعالیت‌های قضایی در دوران کرونا مصوب ۱۳۹۹ مقرر به استفاده حداکثری از نهادهای ارفاقی، از قبیل تعویق صدور حکم، حکم به معافیت از کیفر، تعلیق تعقیب، تعلیق اجرای مجازات و بهره‌مندی از ظرفیت‌های موجود، مانند تعیین مجازات درجه هفت^{۱۵} و هشت^{۱۶} مندرج در ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و مجازات جایگزین حبس شده است.^{۱۷}

در کشور ایالات متحده امریکا وضعیت به شکل مناسب‌تری قابل تشریح است و تدابیر به سمت برنامه‌های قضازدا و کیفرزدا در حال حرکت است به‌طوری‌که بنا بر آخرین آمار موجود، در چهار ماه اول سال ۲۰۲۰، تعداد اطفال بزهکار محبوس بیست و چهار درصد کاهش یافته است و از سه هزار و هفتصد و سیزده مورد به دو هزار و هشتصد و بیست و هشت مورد تقلیل یافته است و این میزان تفاوت مشمول انواع تدابیر قضازدا و کیفرزدا قرار گرفته‌اند.^{۱۸} به صورت ملموس‌تر در ایالت کارولینای شمالی با اتخاذ تدابیر قضازدا و کیفرزدا جمعیت کیفری اطفال این ایالت با کاهش بیست و پنج درصدی از اول ماه مارس تا آخر ماه آوریل همراه بوده است.^{۱۹}

۳- الزامات حمایتی از اطفال و نوجوانان محروم از آزادی در دوران کرونا

به‌هرروی چه هدف و مبنای واکنش علیه اطفال و نوجوانان بزهکار بازپروری، اصلاح و درمان و چه بازدارندگی و توان‌گیری باشد، این افراد مدتی را در مراکز اصلاح و تربیت سپری خواهند کرد؛ از این‌رو، با توجه به شرایط حاکم بر دوران کرونا، ضروری است که دستگاه عدالت کیفری دسته‌ای از الزامات حمایتی از این اطفال و نوجوانان محروم از آزادی را مورد توجه خود قرار دهد. پیش‌شرط توجه به این الزامات، اعتقاد و احترام به برخی اصول حقوق بشری ناظر بر زندانیان است. اصول حقوق بشری ناظر به زندان متعدد است اما تضمین سلامت زندانیان و وجود امکانات مناسب برای زندگی کردن در زندان، ایجاد بسترهای

۱۵- حبس از نود و یک روز تا شش ماه. جزای نقدی بیش از ده میلیون ریال تا بیست میلیون ریال. شلاق از یازده تا سی ضربه. محرومیت از حقوق اجتماعی تا شش ماه.

۱۶- حبس تا سه ماه. جزای نقدی تا ده میلیون ریال. شلاق تا ده ضربه.

17- <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/01/27/2244310/>

18- <https://www.aecf.org/blog/at-onset-of-the-covid-19-pandemic-dramatic-and-rapid-reductions-in-youth-de>

19- <https://www.ncdps.gov/blog/2020/04/14/state-juvenile-justice-officials-reduce-juveniles-held-custody-institute-operational>

لازم به منظور دست یافتن به حق‌ها و آزادی‌های بنیادی، مانند حق بر آموزش و پرورش یا آزادی ارتباطات، از مهم‌ترین آن‌ها به شمار می‌روند؛ از این رو، ابتدا به بررسی مختصر این اصول پرداخته می‌شود و سپس به تشریح الزامات حمایتی از اطفال و نوجوانان محروم از آزادی در دوران کرونا پرداخته خواهد شد.

۳-۱- اصول حقوق بشری لازم الاجرا در رابطه با اطفال بزهکار محروم از آزادی در دوران کرونا

در این قسمت به بررسی دو مورد از مهم‌ترین اصول حقوق بشری لازم الاجرا یعنی حق بر سلامت و حق دسترسی به حقوق و آزادی‌های بنیادین، در رابطه با اطفال بزهکار محروم از آزادی در دوران کرونا پرداخته می‌شود تا در پرتو فهم این اصول بنیادین و بر مبنای آن‌ها بتوان الزامات لازم رعایه در دوران کرونا برای اطفال بزهکار محروم از آزادی را توجیه نمود.

۱-۱-۳- تضمین سلامت اطفال بزهکار

فرض بر آن است که طفل بزهکاری که مشمول انواع تدابیری محدودکننده آزادی قرار گرفته و با ضمانت‌اجرای سالب حیات مواجه نشده است، امید به بازپروری و اصلاح وی و بازگشت و ادغام او در جامعه می‌رود، از این رو، کیفیت برخورد و مواجهه با او باید به گونه‌ای باشد که در ابتدا سلامت وجودی وی حفظ شود و سپس تدابیر بازپرورانه بر وی اعمال شود. با عنایت به اسناد بین‌المللی آنجا که ضمانت‌اجرای حبس آخرین راه‌حل برای این دسته از بزهکاران محسوب می‌شود، همواره حق بر سلامت آنان باید مورد اولویت و توجه دستگاه عدالت کیفری قرار داشته باشد به‌ویژه در دوران بیماری سهمگین کرونا.

سلامت اطفال بزهکاری که در کانون‌های اصلاح و تربیت به سر می‌برند، با شیوع این ویروس به دو صورت می‌تواند تضمین نمود. صورت نخست، به کارگیری تدابیر کاهنده زندان و در واقع به جامعه بازگرداندن این بزهکاران است. شماری از سازوکارهای کاهنده زندان، مانند آزادی مشروط، نظام نیمه آزادی و مرخصی پیش‌روی کارگزاران عدالت کیفری قرار دارد تا با استفاده از آن‌ها دسته‌ای از زندانیان به جای ماندن در محیط زندان که ممکن است عرصه‌ای برای انتقال این بیماری باشد، در سطح جامعه ضمانت‌اجراهای کیفری را تحمل کنند. صورت دوم، به کارگیری تدابیر بهداشتی و مراقبتی در محیط زندان است. به هر رو، شماری از بزهکاران به دلیل برخورداری از حالت خطرناک پایدار و ارتکاب جرم‌های شدت یافته همواره باید در چهارچوب زندان مجازات شوند. آشکار است که نسبت به این دسته نیز باید به اتخاذ تدابیر مناسب تضمین‌کننده سلامت مبادرت ورزید.

به طور مشخص؛ پیش‌بینی فضای مناسب برای گذران زندان، جداسازی زندانیان دارای شرایط ویژه و آسیب‌پذیر، به کارگیری تدابیر بهداشتی پیشگیرانه، رعایت فاصله‌گذاری در عرصه زندان (نیازپور، ۱۳۹۹، ۲۸۳ و ۲۸۵)، افزایش بودجه و تسهیل موجبات انجام تست‌های کرونا برای اطفال بزهکار، بررسی‌های نوبه‌ای و در زمان مناسب برای ارزیابی مجدد وضعیت سلامت زندانیان، اولویت‌دهی در تزریق واکسن به اطفال بزهکار، توزیع بسته‌های بهداشتی و محافظتی مناسب میان اطفال بزهکار، تضمین دسترسی گسترده به خدمات مربوط به آب، سلامت و بهداشت به‌ویژه صابون و آب به منظور پیشگیری و کنترل کردن سرایت بیماری، جلوگیری از جابه‌جایی‌های غیرضروری در مراکز اصلاح و تربیت که خطر ابتلا را افزایش می‌دهد، اتخاذ تدابیر مناسب برای قرنطینه ابتدایی حداقل به مدت چهارده روز برای اطفال بزهکاری که تازه به کانون و اصلاح و تربیت وارد می‌شوند، منع انفرادی تنبیهی و توجه بر انفرادی پزشکی و ایجاد امکانات لازم برای درمان و قرنطینه زندانیان مبتلا (OJJDP, 2021, 2-4) از جمله تدابیر حافظ سلامت زندانیان به شمار می‌روند.

با مذاقه در اسناد حقوقی در دسترس در می‌یابیم که این موازین تا حد زیادی مورد توجه کارگزاران دستگاه عدالت کیفری و قانون‌گذار قرار داشته است. برای مثال در فصل دوم (بهداشت و درمان، تغذیه و پوشاک) از بخش سوم (حقوق زندانیان، اقدام‌های حمایتی و ارفاق‌های قانونی) آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۴۰۰ بر مواردی از قبیل؛ معاینات پزشکی محکومان، خدمات درمانی داخل و خارج زندان، ضدعفونی کردن زندان‌ها و اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از سرایت بیماری‌های مسری (نظیر واکسیناسیون مددجویان) تدابیر لازم اندیشیده است (مواد ۱۱۷ الی ۱۶۰). تبصره^{۲۰} قسمت ۱ بند (ج) ماده ۳۸ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵ و همچنین مطابق بند سوم ماده «۱»^{۲۱} آیین‌نامه اجرایی بند (ج) ماده ۳۸ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۸ بر وظیفه وزارت بهداشت برای توجه به مسائل بهداشتی زندان و تحت پوشش قرارداد آن و همچنین ارائه مراقبت‌های سلامت برابر بسته‌های خدمات ادغام یافته در نظام شبکه سلامت متناسب با شرایط زندانیان تأکید دارد. به شکل تخصصی در رابطه با اطفال بزهکار، در مواد متعدد بخش پنجم از

۲۰- تبصره: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با هماهنگی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، زندان‌ها را به‌عنوان منطقه بهداشتی تحت پوشش خدمات جامع و همگانی سلامت کشور قرار دهد.

۲۱- ماده ۱: در این آیین‌نامه اصطلاحات زیر در معانی مشروح مربوط به کار می‌روند: ۳- مشمولین: تمامی محکومان به حبس و متهمان تحت قرار و مشمولین کانون‌های اصلاح و تربیت با رعایت اولویت.

فصل سوم (برنامه‌های بااجتماعی)، مبحث اول (بهداشت، درمان و سلامت روان) و بند ج ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۴۰۰، بر وظیفه مدیر کانون نسبت به اجرای تدابیر لازم برای وضع غذا، بهداشت و خواب اطفال بزهکار تأکید شده است.

در حقیقت امر، آمار و ارقام دقیقی در رابطه با آنچه به منظور حفظ سلامت و بهداشت اطفال محروم از آزادی اتفاق افتاده است در دسترس نیست، باین‌حال به چند مورد می‌توان اشاره نمود، اصل واکسیناسیون اطفال محروم از آزادی به تبع زندانیان مورد تأکید مقامات ذی‌صلاح قرار گرفته است^{۲۳}، باین‌حال موضوع در اولویت قرارداد واکسیناسیون این قشر از جامعه تا اواسط خرداد ماه سال ۱۴۰۰ مورد تأیید ستاد ملی مبارزه با کرونا قرار نگرفته است.^{۲۴} درعین‌حال اخبار در دسترس حکایت از اتخاذ تدابیر پزشکی و بهداشتی مناسب در جهت حمایت از اطفال محروم از آزادی در برابر واکسن کرونا دارد به‌طوری‌که مدیرکل زندان‌های استان تهران در همان ماه‌های اولیه شیوع کرونا در سال ۱۳۹۹ خبر از توزیع روزانه ماسک، دستکش یک‌بار مصرف و مواد ضدعفونی‌کننده داده و همچنین با بررسی مددجویان واجد شرایط، خبر از آزادی یا اعطاء مرخصی به آن‌ها جهت حفظ سلامتی ایشان داده است^{۲۵} و همچنین به گفته ایشان، طرح غربالگری و شناسایی مددجویان ورودی مشکوک به بیماری یا دارای علائم کرونا باید در قرنطینه به‌دقت انجام می‌شود و تمام مددجویانی که به مرخصی اعزام می‌گردند، پس از بازگشت دو هفته در این قسمت اسکان داده می‌شوند و در صورت مشکوک‌بودن در اماکنی که اختصاص یافته، جدا از دیگر مددجویان ساکن در قرنطینه نگهداری و اقدامات درمانی و پیشگیرانه در قبال آن‌ها صورت می‌گیرد.^{۲۶} رویه حمایتی از سلامت و بهداشت مددجویان تا جایی پیش رفته که در آخرین اخبار، خبر از اعطاء مرخصی به تعداد زیادی از مددجویان و تحت نظارت الکترونیکی قرارگرفتن حدود سه هزار زندانی که بخشی از آن‌ها اطفال محروم از آزادی هستند، داده شده است.^{۲۷}

در ایالات متحده آمریکا وضعیت تدابیر بهداشتی با جزئیات دقیق‌تری همراه است، تاکنون حدود چهل

۲۲- ماده ۱۲: در هر مؤسسه «مراقب مسئول» زیر نظر رییس مؤسسه و یا رییس اندرزگاه انجام وظیفه می‌کند. اهم وظایف مراقب مسئول در مؤسسه به شرح زیر است: ج: نظارت بر امر توزیع خوراک، پوشاک، مواد غذایی، لوازم بهداشتی و ارائه خدمات رفاهی و فروشگاه‌ها.

23- <https://www.mehrnews.com/news/5261563>

24- <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1400/03/10/2513170>

25- <https://khabarban.com/a/27676381>

26- <https://khabarban.com/a/28836449>

27- <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1400/03/10/2513170>

و سه هزار اطفال محروم از آزادی در کانون‌های اصلاح و تربیت ایالات متحده آمریکا به سر می‌برند^{۲۸}، با وجود تلاش‌ها در جهت تضمین سلامت بهداشت اطفال محروم از آزادی به موجب تدوین «دستورالعمل راهنمای اداره عدالت کیفری نوجوانان و پیشگیری از بزهکاری برای مراکز عدالت کیفری نوجوانان در دوران کرونا»^{۲۹} که اتخاذ تدابیری همچون افزایش بودجه و تسهیل موجبات انجام تست‌های کرونا برای اطفال بزهکار، بررسی‌های نوبه‌ای و در زمان مناسب (ماهانه) برای ارزیابی مجدد وضعیت سلامت زندانیان، اولویت‌دهی در تزریق واکسن به اطفال بزهکار، توزیع بسته‌های بهداشتی و محافظتی مناسب میان اطفال بزهکار، تضمین دسترسی گسترده به خدمات مربوط به آب، سلامت و بهداشت به منظور پیشگیری و کنترل کردن سرایت بیماری، جلوگیری از جابه‌جایی‌های غیرضروری در مراکز اصلاح و تربیت که خطر ابتلا را افزایش می‌دهد، اتخاذ تدابیر مناسب برای قرنطینه ابتدایی حداقل به مدت چهارده روز برای اطفال بزهکاری که تازه به کانون و اصلاح و تربیت وارد می‌شوند، منع انفرادی تنبیهی و توجه بر انفرادی پزشکی و ایجاد امکانات لازم برای درمان و قرنطینه زندانیان مبتلا، تا فوریه سال ۲۰۲۱ میلادی سه هزار و هفتصد و پنجاه و سه مورد تست کرونا مثبت در میان این جمعیت شناسایی شده است^{۳۰} و نکته جالب آن که با عنایت با ادامه بیماری کرونا، میزان پذیرش ورودی‌های جدید به این مراکز در سال ۲۰۲۰ از ماه جولای تا دسامبر با افزایش هشت درصدی مواجه بوده است که به دلیل مشکلات موجود در امور بهداشتی و تضمین امنیت بهداشتی مورد نقد منتقدان قرار گرفته است.^{۳۱}

۲-۱-۳- تضمین آزادی‌های بنیادین اطفال بزهکار

زمانی که طفل به‌ویژه در دورانی که قرار است سنگ بنای شخصیتی وی شکل بگیرد و تجربه آن‌چنانی از زندگی اجتماعی ندارد، مجبور به زندگی در محیط دیگری می‌شود، ضرورت ارتباط وی با خانواده خود و همچنین تعلیم و تربیت او از حقوق و آزادی‌های بنیادین وی محسوب می‌شود که باید مورد توجه کارگزاران دستگاه عدالت کیفری قرار بگیرد. این حقوق از اهمیت به‌سزایی برخوردار است به‌طوری‌که در مواد «۳۷»^{۳۲}، «۳۸»^{۳۳} و «۳۹»^{۳۴} قواعد کمیته معیار سازمان ملل متحد در زمینه رفتار با زندانیان مصوب

28- <https://www.stopsolitaryforkids.org/covid-19-resources/>

29- Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Guidance for Juvenile Justice Facilities During COVID-19 Pandemic

30- <https://www.sentencingproject.org/publications/covid-19-in-juvenile-facilities/>

31- <https://www.aecf.org/blog/survey-more-youth-in-secure-detention-despite-rise-of-covid-19>

۳۲- ماده ۳۷: زندانیان باید اجازه داشته باشند، تحت نظارت ضروری، با خانواده و دوستان خود در فواصل منظم از طریق

۱۹۵۵ شناسایی شده است. براساس این مواد، زندان باید زمینه‌های مناسب را برای دیدار زندانیان با خانواده و دوستان فراهم آورد و نیز فرصت آگاه‌شدن از رخدادها از رهگذر در دسترس قرار گرفتن رسانه‌ها را به آنان بدهد. در سطح اسناد حقوقی داخلی در ماده «۲۱۰»^{۳۵} آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۴۰۰ بر ضرورت ملاقات و حق بر ملاقات زندانیان با خانواده خود تأکید شده است. در ماده «۸۱»^{۳۶} آیین‌نامه مذکور حق ملاقات طفل با والدین، خویشان نزدیک، سرپرست قانونی و کسانی که از نظر تهذیب و تربیت طفل بر وی مؤثر هستند مورد توجه قرار گرفته است و در مواد «۲۸۱»^{۳۷}

نامه یا ملاقات حضوری ارتباط برقرار کنند.

۳۳- ماده ۳۸: (۱) زندانیان خارجی باید تسهیلات معقول برای برقراری ارتباط با نمایندگان دیپلماتیک و کنسولی کشور خود داشته باشند. (۲) زندانیانی که تبعه کشورهای فاقد نمایندگی دیپلماتیک یا کنسولی در کشور باشند و پناهندگان یا اشخاص فاقد کشور باید از تسهیلات مشابه برای برقراری ارتباط با نماینده دیپلماتیک کشوری که حافظ منافع آنان است، یا هر مقام ملی یا بین‌المللی که وظیفه او حمایت از چنین اشخاصی است، برخوردار باشند.

۳۴- ماده ۳۹: زندانیان باید با خواندن روزنامه‌ها، نشریات ادواری یا انتشارات ویژه زندان، رادیو، سخنرانی یا هر وسیله مشابه مجاز یا تحت کنترل مدیریت زندان، به‌طور مرتب در جریان خبرهای مهم تر قرار گیرند.

۳۵- ماده ۲۱۰: به منظور حفظ پیوند خانوادگی، ایفای تکلیف شرعی صلہ رحم و رعایت حقوق زندانی و خانواده او، مؤسسه تمهیدات لازم را برای ملاقات زندانی با همسر، فرزندان، پدر و مادر، خواهر و برادر و همچنین پدر و مادر همسر فراهم می‌آورد. ملاقات دیگر بستگان و دوستان، خواهان و شاکی با زندانی، به صورت کابینی، به درخواست هریک از ایشان، با موافقت مدیر کل زندان‌های استان یا قاضی اجرا و یا رییس مؤسسه امکان‌پذیر است.

۳۶- ماده ۸۱: رییس مؤسسه در اجرای برنامه‌های فرهنگی و تربیتی برای زندانیان، دوره‌های مذهبی در رشته‌هایی از قبیل آموزش نماز، ترویج و اقامه آن، آموزش‌های قرآنی (با ترجیح رویکرد درک مفاهیم و تفسیر)، اخلاق، احکام، اعتقادات و معارف اسلامی، نهج‌البلاغه و سبک زندگی اسلامی و دوره‌های مهارت‌های اساسی زندگی از قبیل پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (از جمله اعتیاد)، برنامه‌های روان‌شناسی و مشاوره (به‌ویژه در حوزه مهارت‌های اجتماعی و خانوادگی) را در اولویت قرار می‌دهد. اجرای سیاست برون‌سپاری و استفاده از ظرفیت نهادهای مختلف مانند سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره، مؤسسات و کلینیک‌های تخصصی بخش خصوصی و نهادهای مردمی در این راستا بلامانع است. روحانیون، مدرسان و مربیان معرفی شده از سوی این نهادها پس از تأیید صلاحیت توسط واحدهای اصلاح و تربیت و حفاظت و اطلاعات مؤسسه، با نظر رییس مؤسسه پذیرفته می‌شوند.

۳۷- ماده ۲۸۱: مددکار اجتماعی ظرف بیست و چهار ساعت از ورود مددجو، وی را مورد ارزیابی و مصاحبه قرار می‌دهد و او را برای سازگاری در شرایط جدید و استفاده از امکانات کانون آماده می‌سازد. نتایج ارزیابی در پرونده شخصیت ثبت می‌شود. در این مدت مددکار اجتماعی ارتباط مددجو با والدین، اولیاء یا سرپرستان قانونی وی را برقرار و اطلاعات لازم از

و «۳۰۸»^{۳۸} به محدودیت و کیفیت اجرای ملاقات پرداخته شده است. در رابطه با حق بر تحصیل اطفال حاضر در کانون و ضرورت تنظیم مناسب این برنامه متناسب با شرایط طفل و سایر برنامه‌ها و تکالیف وی در مواد متعددی از جمله مواد «۲۸۹»^{۳۹} و «۲۹۰»^{۴۰} آیین‌نامه مذکور، دستوراتی مقرر شده است. ملاحظه نمودیم که حق بر سلامت زندانیان و به‌ویژه اطفال بزهکار و همچنین حق بر ملاقات با خانواده و تحصیل آنان از جمله حقوق بنیادین لازم‌الرعایه در دوران حضور در کانون اصلاح و تربیت حتی در دوران کرونا است. به کار بستن این حقوق و ارجحیت آن‌ها بر ضمانت اجرای اعمال شده بر اطفال بزهکار (نگهداری در کانون) موجب ایجاد الزاماتی برای کارگزاران عدالت کیفری در جهت تضمین حقوق این دسته از اطفال می‌شود که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲-۳- تدابیر حمایتی از اطفال محروم از آزادی در دوران کرونا

متأثر از اصول یاد شده بالا در رابطه با ضرورت حفظ سلامت اطفال بزهکار و تضمین حقوق بنیادین آن‌ها، ضروری است که تدابیری برای حفظ این حقوق در دوران کرونا مورد توجه دستگاه عدالت کیفری قرار گیرد. این تدابیر شامل تدابیر حبس زدا و تدابیر تضمین‌کننده حقوق بنیادین اطفال محروم از آزادی می‌شود.

۱-۲-۳- تدابیر حبس زدا

کودکان محروم از آزادی در معرض خطر به‌مراتب بیشتری برای ابتلا به بیماری کرونا قرار دارند. به سبب

جمله علت دستگیری، نحوه، تاریخ، مکان، زمان ملاقات و نحوه تماس را به آنان ارائه می‌کند. در صورت عدم حضور مددکار، وظیفه اطلاع‌رسانی به خانواده بر عهده مسؤول واحد امور قضایی است.

۳۸- ماده ۳۰۸. محل و نحوه ملاقات مددجو متناسب با سن آن‌ها و در صورت اقتضا ممکن است متفاوت از بزرگسالان باشد.

۳۹- ماده ۲۸۹: علاوه بر ایجاد امکان تحصیل رسمی، کانون باید امکان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کارآموزی را برای مددجویان فراهم سازد. برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای باید مطابق استانداردهای سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و توسط گروه‌های آن سازمان اجرا و گواهی‌نامه‌های مربوط نیز از سوی این مراجع و بدون ذکر عنوان کانون صادر شود. نوع رشته‌های فنی و حرفه‌ای باید به‌گونه‌ای انتخاب شود که در هنگام بازگشت به جامعه کاریابی آنان را با حداقل سرمایه‌گذاری و در کوتاه‌ترین مدت فراهم آورد و تا حد امکان با ویژگی‌های شغلی رایج در جامعه متناسب باشد تا مددجو بتواند برای موقعیت‌های شغلی در جامعه آماده شود.

۴۰- ماده ۲۹۰: در مواردی که مددجو در میانه سال تحصیلی از کانون خارج می‌شود، آموزش و پرورش مکلف به پذیرش دانش‌آموز در واحد آموزشی نزدیک محل اقامت وی است و کانون پیگیری لازم را در این خصوص به عمل می‌آورد.

آسیب‌پذیری جمعیت و دشواری‌های دوران شیوع، رواج هر بیماری مسری خطرهای احتمالی ویژه‌ای را در زندان‌ها به وجود می‌آورد. کودکان آسیب‌پذیرترین زیرا در شرایط بسته و محبوسی زندگی می‌کنند و برای دسترسی به یک رشته از خدمات، از جمله خدمات بهداشتی و درمانی، سلامت روحی، کمک‌های روحی و اجتماعی و آموزش با چالش‌های اضافه‌تری مواجه هستند. در دوران همه‌گیری بیماری کنونی، همچنین بسیار محتمل است که کودکان زندانی به اطلاعاتی درباره شیوع بیماری، از جمله اطلاعات بسیار ضروری درباره اینکه چگونه از خود محافظت کنند، علائم بیماری را تشخیص دهند و در صدد درمان برآیند دسترسی محدودی دارند یا اصلاً دسترسی ندارند. از طرفی، زمانی که حکم به اعزام اطفال محکوم به مراکز اصلاح و تربیت داده می‌شود، در واقع، اهداف بازپرورانه‌ای در رابطه با آن‌ها مدنظر است که تحقق آن در پرتو آموزش‌ها، مراقبت‌ها و تعلیم و تربیت‌ها در این مراکز است.

بنابراین ضروری است که تدابیری اندیشیده شود که در عین حفظ سلامت جسم و روان اطفال بزهکار محروم از آزادی، تأمین اهداف بازپرورانه و بازدارنده هم در مورد آن‌ها تحقق یابد. در این رابطه می‌توان از تدابیر حبس زدا نظیر تسلیم طفل به ولی یا سرپرست قانونی (ماده «۹۰»^{۴۱} قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲)، آزادی مشروط، اعطاء مرخصی و تعلیق مجازات و نظام نیمه آزادی و نظارت الکترونیکی استفاده نمود. با مطالعه شرایط و مقررات حاکم بر نهادهای یاد شده در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در می‌یابیم که اندیشه‌های بازپرورانه، اصلاح و تربیت (اطفال) بزهکار مورد توجه قانون‌گذار بوده است و در مواد مختلف برای مثال در رابطه با نهاد آزادی مشروط در ماده «۶۰»^{۴۲} مقرر می‌کند که امکان تحمیل دستورات مندرج در قرار تعویق صدور حکم، برای بزهکار ممکن است و با ملاحظه در ماده «۴۳»^{۴۳} قانون مذکور و مذاقه در مواردی از قبیل

۴۱- ماده ۹۰: دادگاه می‌تواند با توجه به گزارش‌های رسیده از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او در کانون اصلاح و تربیت یک بار در رأی خود تجدیدنظر کند و مدت نگهداری را تا یک سوم تقلیل دهد یا نگهداری را به تسلیم طفل یا نوجوان به ولی یا سرپرست قانونی او تبدیل نماید. تصمیم دادگاه مبنی بر تجدیدنظر در صورتی اتخاذ می‌شود که طفل یا نوجوان حداقل یک پنجم از مدت نگهداری در کانون اصلاح و تربیت را گذرانده باشد. رأی دادگاه در این مورد قطعی است. این امر مانع استفاده از آزادی مشروط و سایر تخفیفات قانونی با تحقق شرایط آن‌ها نیست.

۴۲- ماده ۶۰: دادگاه می‌تواند با توجه به اوضاع و احوال وقوع جرم و خصوصیات روانی و شخصیت محکوم، او را در مدت آزادی مشروط، به اجرای دستورهای مندرج در قرار تعویق صدور حکم، ملزم کند. دادگاه، دستورهای مذکور و آثار عدم تبعیت از آن‌ها و نیز آثار ارتکاب جرم جدید را در حکم خود قید و به محکوم تفهیم می‌کند.

۴۳- ماده ۴۳: در تعویق مراقبتی، دادگاه صادرکننده قرار می‌تواند با توجه به جرم ارتكابی و خصوصیات مرتکب و شرایط

گذرانیدن دوره‌های آموزشی و یادگیری مهارت‌های اساسی و دوره‌های تربیتی و یا اقامت در محل معین و عدم ارتباط و معاشرت با برخی افراد که ماهیت اصلاح و بازپرورانه دارد، ملاحظه می‌شود که می‌توان ضمن اتخاذ تصمیمات لازم برای تضمین سلامت اطفال بزهکار به تدابیر بازپرورانه هم توجه داشت.

بخشنامه قضایی به شماره ۹۰۰۰/۲۱۴۰۵۶/۱۰۰ در هفتم اسفند ۱۳۹۸ صادر گردیده است تا در پرتو آن و ضرورت حفظ سلامت زندانیان، شماری از بزهکاران از زندان آزاد شوند. سرپرست دادرسی عمومی و انقلاب ناحیه ۲۹ تهران اقدامات این دادسرا برای کاهش جمعیت کیفری اطفال بزهکار در سال ۱۳۹۹ بدین شرح بیان داشت که به موجب اتخاذ سیاست‌های حبس زدا، آمار متهمان در کانون اصلاح و تربیت و در واقع محکومین زندانی این ناحیه به کمتر از نود پرونده کاهش یافته است.^{۴۴} همچنین بنا بر اظهارات رییس سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، کانون‌های اصلاح و تربیت استان خراسان جنوبی و استان گیلان تعطیل شده است^{۴۵} که خود نشان از اندیشه حبس زدا دارد. در ایالات متحده آمریکا در ایالات مختلف سیاست کاهش جمعیت کیفری اطفال و نوجوانان مورد توجه بوده و برای مثال؛ گزارش‌ها از درصد جوانان آزاد شده در بازه زمانی یک تا دو ماهه از زمان شیوع کرونا خبر از آزادی بیست و پنج درصدی (به‌عنوان مثال، کارولینای شمالی و ایلینوز)، تا سی درصد (به‌عنوان مثال، مریلند)، تا تقریباً چهل درصد (به‌عنوان مثال، ماین) می‌دهد، با این حال در سال ۲۰۲۰ این افزایش خروجی‌ها با سرعت کمتری از ماه آوریل سال ۲۰۲۰ مواجه بوده است.^{۴۶}

۲-۲-۳- تدابیر تضمین‌کننده حقوق بنیادین اطفال محروم از آزادی

بیماری کرونا بر سایر حقوق کودکان محروم از آزادی در حوزه مختلف هم تأثیر می‌گذارد. از جمله این

زندگی او به نحوی که در زندگی وی یا خانواده اش اختلال اساسی و عمده ایجاد نکند مرتکب را به اجرای یک یا چند مورد از دستورهای زیر در مدت تعویق، ملزم نماید: الف - حرفه آموزشی یا اشتغال به حرفه‌ای خاص. ب - اقامت یا عدم اقامت در مکان معین. پ - درمان بیماری یا ترک اعتیاد. ت - پرداخت نفقه افراد واجب‌النفقه. ث - خودداری از تصدی کلیه یا برخی از وسایل نقلیه موتوری. ج - خودداری از فعالیت حرفه‌ای مرتبط با جرم ارتكابی یا استفاده از وسایل مؤثر در آن. ح - خودداری از ارتباط و معاشرت با شرکا یا معاونان جرم یا دیگر اشخاص از قبیل بزه دیده به تشخیص دادگاه. ح - گذرانیدن دوره یا دوره‌های خاص آموزش و یادگیری مهارت‌های اساسی زندگی یا شرکت در دوره‌های تربیتی، اخلاقی، مذهبی، تحصیلی یا ورزشی.

44- <https://www.isna.ir/news/99103022423/>

45- <http://fna.ir/1vynp>

46- <https://www.aecf.org/blog/survey-more-youth-in-secure-detention-despite-rise-of-covid-19>

حقوق؛ حق بر ملاقات با والدین و حق بر تحصیل است. نظریه‌هایی مانند پیوند اجتماعی و فشار عمومی؛ حفظ روابط اجتماعی به‌ویژه حمایت‌های خانوادگی را به‌عنوان عنصری اساسی برای موفقیت در درمان، تسهیل ادغام مجدد روان‌تر پس از پایان حبس و کاهش تکرار جرم می‌دانند (Altschuler & Armstrong, 1994, 10).

به‌طور مشخص، به جز مواد کلی ۲۱۰ الی ۲۲۲ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۴۰۰ که موازین کلی ملاقات مددجویان را مشخص نموده، اطلاعات میدانی و عملی از کیفیت ملاقات والدین با فرزندان خود در دوران کرونا مشخص نیست، باین‌حال، با مراجعه به پایگاه‌های اطلاع‌رسانی سازمان زندان‌ها از جدول زمانی ملاقات با مددجویان در دوران کرونا اطلاعاتی حاصل می‌شود که نشان از اصل وجود این حق برای خانواده‌ها است و همچنین در خرداد ماه سال جاری خبر از اجرایی شدن امکان ملاقات الکترونیکی خانواده‌ها با افراد محروم از آزادی در آینده نزدیک داده شده است.^{۴۷} فارغ از موضوعات یاد شده، تلاقی نقطه عطف و سقوط آیین‌نامه اجرایی جدید سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور به فاصله دو ماده است جایی که در ماده «۲۱۲»^{۴۸} اصل ملاقات مجازی را می‌پذیرد (ملاقات الکترونیکی (مجازی) پنج تا سی دقیقه) اما در ماده «۲۱۴»^{۴۹} آن را خلاف اصل می‌داند و نوعی تشویق و مستلزم رعایت حسن اخلاق و رفتار، مشارکت در برنامه‌های اصلاحی و تربیتی مؤسسه از جمله اشتغال، حرفه‌آموزی، آموزشی، فرهنگی و ورزشی و کسب درجه اعتباری لازم می‌داند، حال آن که شاید این تدبیر برای مددجویان بزرگسال قابل پذیرش باشد اما با توجه به ابعاد حمایتی خانواده و نقش خطیر آن در ادغام و بازپذیری کودک و هدف از نگهداری طفل در کانون اصلاح و تربیت به منظور اصلاح، تربیت، آماده‌سازی جهت بازگشت به جامعه، جامعه‌پذیری، رشد فردی، توانمندسازی و حمایت از آنان (ماده «۲۶۱»^{۵۰} آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۴۰۰)، اتفاقاً

47- <https://www.irna.ir/news/8434893>

۴۸- ماده ۲۱۲: مدت ملاقات زندانیان به صورت ملاقات عمومی (کابینی) بیست تا سی دقیقه، حضوری سی تا شصت دقیقه، خصوصی چهار تا دوازده ساعت و ملاقات الکترونیکی (مجازی) پنج تا سی دقیقه است. مدت ملاقات طبق نظر رئیس مؤسسه یا قاضی اجرا تا دو برابر قابل افزایش است.

۴۹- ماده ۲۱۴: به جز ملاقات عمومی که برای همه زندانیان یکسان است، دیگر اقسام ملاقات در چهارچوب این آیین‌نامه به صورت تشویقی اعطاء می‌شود و زندانیانی که ضمن رعایت حسن اخلاق و رفتار، در برنامه‌های اصلاحی و تربیتی مؤسسه از جمله اشتغال، حرفه‌آموزی، آموزشی، فرهنگی و ورزشی مشارکت داشته، با کسب درجه اعتباری لازم، از این امتیاز برخوردار می‌شوند.

۵۰- ماده ۲۶۱: در اجرای مواد ۵۲۵ و ۵۲۸ قانون آیین دادرسی کیفری و به منظور اصلاح، تربیت، آماده‌سازی جهت

کاربست بی‌قید و شرط این اقدام به‌ویژه در شرایط بیماری‌های مسری می‌توانست کمک مضاعفی در نیل به اهداف اعمال ضمانت‌اجراهای تنبیهی علیه اطفال و نوجوانان داشته باشد.

باین حال در ایالات متحده آمریکا این اطلاعات به میزان دقیق‌تری در دسترس است. به‌عنوان نمونه با استفاده از اطلاعات موجود از ایالت اوهایو، اسنادی که توسط دپارتمان خدمات جوانان اوهایو^{۵۱} منتشر شده است، حاکی از آن هستند که به جای ملاقات حضوری با خانواده در دوران کرونا، به جوانان اجازه داده می‌شود هر هفته دو تماس رایگان پنج دقیقه‌ای در طول یک دوره سی روزه داشته باشند (ODYS, 2020a). به فراخور تغییرات بعدی، سندی اصلاح شده با خانواده‌ها به اشتراک گذاشته شد که به تشریح کیفیت برقراری تماس رایگان در پلتفرم زوم برای تماس ویدیویی رایگان پرداخته است. باین حال، این سند تأکید می‌کند که رایگان‌بودن «ملاقات حضوری در پلتفرم زوم صرفاً به‌عنوان پاسخی اضطراری در دوران کرونا» معتبر است. مدتی بعد، نامه‌ای دیگر به خانواده‌ها مخابره شد که دپارتمان خدمات جوانان اوهایو مقرر داشته است که ملاقات ویدیویی به وسیله یک ارائه‌دهنده خصوصی خدمات ارتباطات؛ در قبال پرداخت پول برای مدت بیست دقیقه مکالمه ویدیویی میسر خواهد بود.

در خصوص موضوع آموزش کودکان بزهکار در دوران کرونا همان‌طور که بیان شد این وظیفه بر عهده رییس مرکز هر واحد کانون است، اما به‌طور کلی در سطح جامعه این موضوع دچار مشکل شده است و به دلیل مشکلاتی که در باب حضور مدارس در مراکز و جمع‌شدن کودکان گرد یکدیگر در یک محل وجود دارد، به نظر یگانه راه چاره استفاده از آموزش مجازی برای مددجویان است که این خود مستلزم امکانات ارتباطی مناسب در هر واحد اصلاح و تربیت است. ضمن آن که بنا بر پژوهش‌های پیشین در شرایط عادی هم امکانات آموزشی مناسبی برای کانون‌های اصلاح و تربیت وجود نداشته و همکاری نهادهای آموزشی با کانون‌ها دچار چالش است و مسئولین ذی‌ربط بدون توجه به اهمیت آموزش اطفال بزهکار در بازپروری و اصلاح و تربیت آنان، این اقدامات را نوعی پرورش بزهکاران تحصیل کرده می‌دانند که بخش عمده این چالش‌ها را شاید به دلیل فقدان نظام آموزش عالی زندانیان و اساسنامه مدارس

بازگشت به جامعه، جامعه‌پذیری، رشد فردی، توانمندسازی و حمایت از افرادی که در زمان ارتکاب جرم کمتر از هجده سال تمام شمس‌ی داشته و مطابق قانون و براساس تصمیم، قرار یا حکم مقام قضایی باید به کانون اصلاح و تربیت سپرده شوند، در مراکز استان‌ها و به تناسب نیاز و ضرورت در دیگر مناطق کشور، کانون اصلاح و تربیت به پیشنهاد رییس سازمان و با تشخیص رییس قوه قضاییه تشکیل می‌شود.

کانون اصلاح و تربیت دانست (بیگی و تیموری، ۱۳۹۹، ۸۷).

به هر روی، در ایالات متحده آمریکا وضعیت مشخص تر است، در دوران کرونا دسترسی به معلمان و فرصت‌های یادگیری رسمی تا زمان نامعینی معلق شده است. بنا بر مطالعات، بسیاری از سازمان‌ها فاقد فناوری‌های لازم هستند که به‌عنوان جایگزین ارجح برای آموزش حضوری رواج یافته‌اند. برای مثال در نیویورک کارکنان به سامانه‌های مورد نیاز برای آموزش از راه دور (با فاصله) مجهز نبودند؛ بنابراین لوازم‌التحریر و برگه‌های کاغذی جمع‌آوری و به نوجوانان ارائه می‌شوند (CJJA, 2020a, 2020b). کارکنان برنامه‌ریز گزارش می‌دهند که فرایند استقرار جایگزین‌های فناورانه برای مدرسه به شکل مناسبی پیش نمی‌رود و هر دوی کارکنان و نوجوانان از تغییرات در این حوزه ناامید شده‌اند (CJJA, 2020a). متأسفانه، داوطلبان خارج از کانون‌های اصلاح و تربیت که ممکن است در پاسخ‌دهی به نیازهای آموزشی نوجوانان برای یادگیری به روش‌های متفاوت متخصص باشند، به دلیل پروتکل‌های ناشی از ویروس کرونا اجازه ورود به کانون‌های اصلاح و تربیت را ندارند. در نتیجه در رابطه با وضعیت ملاقات و تحصیل اطفال بزهکار در ایران آمار و اطلاعات مشخصی در دسترس نیست و این وضعیت بنا بر گزارش‌های موجود در ایالات متحده آمریکا با محدودیت‌ها و مشکلات فراوانی مواجه است. راه‌حل پیشنهادی در این زمینه برای حقوق ایران در جهت تضمین این دو حق بنیادین، استفاده از نهادهای حبس زدا و الزام اطفال بزهکار به آموزش و یادگیری مواد درسی در منزل به‌عنوان اقدامات مراقبتی است و این راه کار طبیعتاً مشکل عدم ملاقات با والدین را هم حل خواهد نمود.

نتیجه

ویروس کرونا مشکلات بسیاری برای جامعه بشری از جمله در عرصه عدالت کیفری به‌ویژه در رابطه با اطفال بزهکار ایجاد نموده است. میزان ارتکاب بزهکاری اطفال در دوران کرونا با کاهش مواجه است اما به موجب آزادسازی محدودیت‌ها و کاهش نظارت‌ها احتمالاً با افزایش میزان جرایم اطفال مواجه خواهیم بود، بنابراین ضروری است که راهی برای مقابله با این افزایش احتمالی و همچنین مدیریت جمعیت فعلی کیفری و اطفال متهم بیندیشیم؛ از این رو، کیفیت پاسخ‌های کیفری و اجرای آنان، خصوصاً نگره‌داری در کانون اصلاح و تربیت، از مهم‌ترین دغدغه‌ها برای عدالت کیفری اطفال و نوجوانان به شمار می‌رود. باین وجود، باید برای مدیریت این جامعه، برقراری عدالت و نظم عمومی، تأمین امنیت و حمایت از بزه‌دیدگان چاره‌ای جست. به‌هر روی، عدالت کیفری و نیز نگره‌داری در کانون‌ها هدف‌های متعددی دارد

و از یک سلسله اصول پیروی می‌کند. رعایت و تضمین این اصول از آن نظر که به انسان‌ها، چه بزهکاران و چه بزه‌دیدگان و دیگر شهروندان، مرتبط است دوچندان می‌شود. به همین دلیل است که سیاست‌گذاران جنایی باید در این شرایط و به هنگام اتخاذ تدابیر کیفری اصول ناظر بر عدالت کیفری و زندان را مورد توجه قرار دهند؛ از این رو، به نظر می‌رسد که نظام عدالت کیفری و قانون اصلاح و تربیت باید در این وضعیت و با توجه به ضرورت داشتن فاصله‌گذاری اجتماعی، گام‌های زیر را بردارند، اگرچه سیاست‌گذاران جنایی همواره باید حق سلامت زندانیان را مطلقاً تضمین کنند.

اول؛ استفاده از سازوکارهای کاهنده جمعیت کیفری. روش‌هایی نظیر تعلیق تعقیب دعوای کیفری، میانجیگری کیفری، تعلیق اجرای کیفر و مجازات جامعه مدار باید به هنگام تصمیم‌گیری قضایی مورد توجه قرار گیرند. چراکه به موجب استفاده از این نهادها جمعیت کیفری قانون‌های اصلاح و تربیت تا اندازه قابل توجهی کاهش می‌یابد و همچنین اسباب پیشگیری از شیوع ویروس کرونا در قانون‌ها را فراهم می‌سازد.^{۵۲} علاوه بر این، در فرض حضور اطفال بزهکار در قانون اصلاح و تربیت نیز روش‌های کاهنده دیگری مثل آزادی مشروط و مرخصی آنان می‌تواند در رسیدن به این هدف نقش آفرین باشد. همچنین به دلیل کمبود ابزار الکترونیکی و فناورانه در قانون‌های اصلاح و تربیت، استفاده از این تدابیر می‌تواند در حل مشکلات آموزشی اطفال بزهکار به موجب حضور آن‌ها در منزل خود و استفاده از امکانات خانوادگی کمک شایانی کند؛ از این رو، استفاده از جایگزین‌های حبس و بهره‌گیری از ظرفیت‌های قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در این راستا، باید پیش‌فرض پاسخ‌ها به بزهکاری اطفال در دوران کرونا محسوب شود و فرستادن اطفال بزهکار به قانون‌های اصلاح و تربیت جز در فرضی که طفل تهدید جدی علیه نظم و امنیت عمومی محسوب می‌شود، مورد استفاده قرار نگیرد.

دوم؛ برقراری بی‌قید و شرط ارتباط‌های مجازی و نه در قالب ارفاق و امتیاز تشویقی. در این زمانه جوامع بشری برای پیشبرد مسائل مختلف از محیط مجازی استفاده می‌نمایند. بر همین اساس، دسترسی اطفال محروم

۵۲- به کار بستن این پیشنهاد بسیار حائز اهمیت است به‌ویژه که در زمان نگارش این مقاله کماکان در دوران ویروس کرونا به سر می‌بریم که به علت تأثیر سنگین آن بر بدن و درگیری آحاد مختلف جامعه، انواع تدابیر کاهنده جمعیت کیفری باید در صدر توجه مقامات ذیصلاح قرار بگیرد، قدرت انتقال این نوع از ویروس به قدری قوی است که آکادمی اطفال ایالات متحده آمریکا اخیراً توصیه کرده است که تمام کودکان بالای دو سال از ماسک استفاده کنند و تمام نوجوانان بالای دوازده سال واکسینه شوند.

از آزادی به دسته‌ای از حق‌ها و نیز رعایت شماری از اصول را می‌توان از این رهگذر امکان‌پذیر ساخت. اطفال محروم از آزادی حق دارند در دوران زندان آزادانه با خانواده و دوستان دارای ارتباط باشند، اما از نظر فاصله‌گذاری اجتماعی نمی‌توان به برقراری ارتباط و انجام دیدارهای حقیقی مبادرت ورزید؛ از این رو، ایجاد شبکه مناسب فناوری اطلاعات و ارتباطات در چهارچوب کانون اصلاح و تربیت می‌تواند اصل تضمین آزادی‌های بنیادین اطفال بزهکار را به اجرا در آورد. البته علاوه‌براین، انتقال بزهکاران به شهرهایی که خانواده این بزهکاران در آن جا زندگی می‌کنند، نیز چاره‌ای مناسب برای اجرای اصل مذکور به شمار می‌رود؛ از این رو، پیشنهاد می‌شود که آیین‌نامه و سازوکارهایی جهت دسترسی منظم و تماس با نمایندگان حقوقی، سرپرستان و اعضای خانواده برای اطفال محروم از آزادی تهیه و تدوین شود. همچنین استفاده از ابزار فناورانه جهت ارتباط با مأموران تعلیق مراقبتی و سایر نهادهای ذی‌صلاح به منظور حفظ سلامت اطفال بزهکار و جلوگیری از جابه‌جایی‌های غیرضروری باید در صدر توجهات قرار گیرد.

سوم؛ تدوین پروتکل‌های بهداشتی مدون در قالب آیین‌نامه که متضمن حق و تکلیف برای زندانیان، مسئولان و مددکاران زندان و کانون‌های اصلاح و تربیت باشد. از نظر نگارنده به دلیل اهمیت حفظ سلامت افراد محروم از آزادی به‌ویژه اطفال بزهکار، یک پروتکل بهداشتی مناسب باید موارد ذیل را مورد توجه خود قرار داده باشد؛ ارائه توصیه‌های عمومی (نظیر شست‌وشوی دست‌ها با مایع و صابون)، اقدامات بهداشتی اختصاصی (نظیر ضدعفونی کردن مراکز)، ارائه روش‌های شناسایی خطر (ویروس کرونا) (نظیر تصریح توجه به افراد دارای علائم تب، تنگی نفس و سرفه)، ارائه روش‌های پیشگیری و کنترل خطر در مراکز، اعمال کنترل‌های سازمانی و آموزش مدون افراد محروم از آزادی و کارکنان مراکز اصلاح و تربیت.

تعارض منافع

تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

منابع

- بیگی، جمال و مهرداد، تیموری، ۱۳۹۹، آموزش کودکان و نوجوانان محروم از آزادی و چالش‌های فراروی آن در حقوق ایران، فصلنامه حقوق کودک، شماره ۵.
- سماواتی پیروز، امیر، ۱۳۸۵، نقدی بر نحوه اعطای مرخصی به زندانیان در آیین نامه سابق و فعلی سازمان

- زندان ها، **نشریه اصلاح و تربیت**، شماره ۴۹.
- رایجیان، مهرداد، ۱۳۸۱، تبیین استراتژی عقب نشینی یا تحدید دامنه مداخله حقوق جزا و جایگاه آن در ایران، **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۴۱.
- رجبی، فرناز و مهرا، نسرين، ۱۳۹۶، پاسخ‌دهی به بزه‌کاری کودکان و نوجوانان: تخمینی یا ترمیمی، **فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری**، شماره ۳۲.
- صادقی، ولی‌الله، ۱۳۹۷، فرآیند کیفرزدایی در نظام عدالت کیفری ایران، **فصلنامه پژوهش کیفری**، شماره ۲۸.
- غلامی، حسین، ۱۳۹۲، الگوها یا گونه‌های عدالت کیفری اطفال، **فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری**، شماره ۶.
- محمودی جانکی، فیروز، ۱۳۸۷، جرم زدایی به منزله یک تغییر، **فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی**، شماره ۱.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید، ۱۳۹۷، **دانشنامه جرم‌شناسی**، چاپ پنجم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- نیازپور، امیرحسین، ۱۳۸۹، پاسخ‌های عدالت کیفری ایران به بزهکاری اطفال، **فصلنامه علمی پیشگیری از جرم**، شماره ۱۴.
- نیازپور، امیرحسین، ۱۳۹۹، اصول اجراء کیفر زندان پس از شیوع ویروس کووید ۱۹ (کرونا)، **فصلنامه تحقیقات حقوقی**، ویژه نامه حقوق و کرونا.

لاتین

- Abrams, David S. , COVID and Crime: An Early Empirical Look, November 2, 2020. U of Penn, Inst for Law & Econ Research Paper No. 20-49.
- Altschuler, D. M. , & Armstrong, T. 1994. Intensive aftercare for high-risk juveniles: A community care model: Program summary. Washington, DC: Department of Justice.
- Cohen, L. E. , & Felson, M. 1979. Social change and crime rate trends: A routine activity approach. American Sociological Review, 44 (4) , 588-608.
- Council of Juvenile Justice Administrators [CJJA]. 2020a. Navigating the impact of COVID-19 on juvenile justice policy. <https://youtu.be/qZTaqB40Qz0>
- Council of Juvenile Justice Administrators [CJJA]. 2020b. Issue brief: COVID-19 practice, policy & emergency protocols in state juvenile facilities. <https://cjja.net/>
- Dazio, S. , Briceno, F. , & Tarm, M. 2020. Crime drops around the world as COVID-19 keeps people inside. Associated Press. <https://apnews.com/bbb7adc88d3fa067c5c1b5c72a1a8aa6>

- Feld, B. C. 2017. The evolution of the juvenile court: Race, politics, and the criminalizing of juvenile justice. New York: NYU Press.
- Gottfredson, M. , & Hirschi, T. 1990. A general theory of crime. Palo Alto: Stanford University.
- Hawdon, J. E. 1996. Deviant lifestyles: The social control of daily routines. Youth & Society, 28 (2) , 162-188.
- Hawdon, J. E. 1996. Deviant lifestyles: The social control of daily routines. Youth & Society, 28 (2) , 162-188.
- Haynie, D. L. , & Osgood, D. W. 2005. Reconsidering peers and delinquency: How do peers matter? Social Forces, 84 (2) , 1109-1130.
- Hirschi, T. 1969. Causes of delinquency. Berkeley: University of California Press.
- Hockenberry, S. 2018. Juveniles in residential placement, 2015. OJJDP National Report Series.
- Washington, DC: Department of Justice.
- Hoeben, E. M. , Meldrum, R. C. , Walker, D. A. , & Young, J. T. 2016. The role of peer delinquency and unstructured socializing in explaining delinquency and substance use: A state-of-the-art review. Journal of Criminal Justice, 47 (1) , 108-122.
- Lane, J. 2018. Addressing juvenile crime: What have we learned, and how should we proceed? Criminology & Public Policy, 17 (2) , 283-307.
- Liu, L. , & Miller, S. L. 2020. Protective factors against juvenile delinquency: Exploring gender with a nationally representative sample of youth. Social Science Research, 86 (1) , 1-12.
- Office of Juvenile Justice Delinquency and Prevention [OJJDP]. 2019a. Statistical briefing book. Online Available: http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/crime/JAR_Display.asp?ID=qa05200&selOffenses=1
- Office of Juvenile Justice Delinquency and Prevention [OJJDP]. 2019b. Statistical briefing book. Online Available: <https://www.ojjdp.gov/ojstatbb/corrections/qa08602.asp?qaDate=2017>
- Office of Juvenile Justice Delinquency and Prevention [OJJDP]. 2020a. Statistical briefing book. Online Available: http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/court/JCSCF_Display.asp?ID=qa06601&year=2018&group=1&estimate=1
- Office of Juvenile Justice Delinquency and Prevention [OJJDP]. 2020b. Statistical briefing book. Online Available: <https://www.ojjdp.gov/ojstatbb/court/qa06201.asp?qaDate=2018>
- cOffice of Juvenile Justice Delinquency and Prevention [OJJDP]. 2020a. Statistical briefing book. Online Available: http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/court/JCSCF_Display.asp?ID=qa06601&year=2018&group=1&estimate=1
- Office of Juvenile Justice Delinquency and Prevention [OJJDP]. 2020b. Statistical briefing book. Online Available: <https://www.ojjdp.gov/ojstatbb/court/qa06201.asp?qaDate=2018>
- Ohio Department of Youth Services [ODYS]. 2020a. Letter to DYS families: FAQ coronavirus (COVID-19). <https://www.dys.ohio.gov/Home/COVID-19-Updates-from-DYS>

- Petrosino, A. ; Boruch, R. F. ; Soydan, H. ; Duggan, L. and Sanchez-Meca, J. 2001, Meeting the challenges of evidence-based policy: The Campbell Collaboration, The ANNALS of the American academy of political and social science, 578 (1) , pp: 14-34.
- Pratt, T. C. , Cullen, F. R. , Sellers, C. S. , Winfree, T. L. , Madensen, T. D. , & Daigle, L. E. 2010. The empirical status of social learning theory: A meta-analysis. Justice Quarterly, 27 (6) , 765-802.
- Regoli, Robert, M. & Hewitt, John, D. 2008, Exploring Criminal Justice, Jones and Bratlett Publishers.
- Sigel, Larry, J. & Senna, Joseph, J. 2008, Introduction Criminal Justice, Thomson and Wadworth Publishers.

قوانین

- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
- قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
- قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵
- بخشنامه فعالیت‌های قضایی در دوران کرونا مصوب ۱۳۹۹
- آیین‌نامه اجرایی بند (ج) ماده ۳۸ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۸
- آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۴۰۰
- قواعد کمیته معیار سازمان ملل متحد در زمینه رفتار با زندانیان مصوب ۱۹۵۵

Legal Civilization

No.10-Spring 2022

- Civil liability of the Official expert of the Judiciary in Iranian and French Law with Emphasis on Judicial Procedure - **Hasan Badini, Sepideh Razi, Mohamad Mehdi-pour**
- Saadi Shirazi's Compatibilities with the Teachings of Modern Public Law **Majid Najjarzadeh Hanjani**
- Criminal Protection of the Right to the Environment **SHima Naderi, Majid Motallebi**
- The Role of Civic Society in Citizenship Rights' Establishment **Farzaneh Dashti, Abdolkarim SHAheydar**
- The Effects of Increasing the Capital of Joint Stock Companies in Iranian and American Law **Afshin Mojahed**
- Judicial Challenges in Combating Environmental Crimes in Iranian Criminal Law **Esmaeil Kashkoulia, Abass Sheikh-holeslami**
- International Aviation Law Approach to Liability for Corona Virus Transmission in Aviation **Yeganeh Sadat Safavi**
- Effects of Government Contracts on Iranian and British Law **Mohammad Reza Burbur**
- Mediation, Participatory Justice System, third Generation Criminal Justice System and Litigation Rights - **Sadeh Fetili, Sayyed Mohammad Salehi**
- Value and Validity of Expert Theory in Iranian and French Law **Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Maisam Sobhani**
- Environmental Policy Approach in Reducing Risks; Strategies and Approaches **Zahra Tallieolia, Davud Khorramdel**
- Efficient Jurisprudential Rules in the Responsibility of Wasting People's Time **Hamid Soleymani, Rahime Abbasi - Bonari**
- the Role of UN Agencies in Preventing Environmental Pollution from Waste as Global Biosecurity **Rostam Ali Akbari, - Sayyed Mehdi Mousavi**
- Fundamentals of Correcting Non-Common Contracts in the Era of Legislation by Relying on Religious Rerms and Generalities **Sayyed Alireza Amin**
- New Reproductive-Biological Technologies and Child Rights: An Introduction to the Future of Childhood in Iran - **Maryam SHA'ban**
- Pathology of Determining the Punishment in Family Crimes in Fifth Book of the Islamic Penal Code (Tazirat) Approved in 1996; From Explaining the Damage to Providing Solutions **Mahdi Mozafari Anari, Mohammad Amini Zadeh, Ali Arefi Maskoni**
- The Principle of Correctness in Transactions with Emphasis on the Possibility of its Flow in Legal Doubts **Maedeh - Chini Saz, Omid Mohammadi, Ghasem Shaabani**
- About the Theory of Invalidity of Preliminary Investigations in the Iranian Criminal Proceedings (According to the Code of Criminal Procedure Approved in 2014) **Masoud Fadaei Dehcheshmeh, Amir Soleimani, Homeira Taheri**
- A Reflection on the Law Governing the Contractual Obligations of the Insurance Contract in Iranian and American Law - **Farzad Karami kolmoti, Hamed Babaei**
- Investigating the Establishment of Bailment in the British and American Legal Systems and its Application to the Trust - Institution in Iranian Law **Nastaran Arzainan, Mahsasadat Nabavi**
- Criteria for Separating the Crime of Kidnapping from Similar Crimes in the Iranian Penal System **Ahmadreza - Emtehani, Javad Naderi ooj Boghzi, Ali Paidarfard**
- An Introduction to the Principles and Obstacles of Extradition in International Law **Reza Alipanah**
- Corona Virus Effects on Juvenile Delinquency with Respect to USA Law **Peyman Dolatkah Pashaki**
- Manifestations of Change in the Differential Criminal Policy of the Crimes of the Armed Forces of Iran and the United - States of America by the Method of Impunity and Decriminalization **Yasser SHakeri, Alireza Salehi, GHolam Hosein Rezaei**